VLAAMS ARTSEN VERBOND

PERIODIEK

Driemaandelijks tijdschrift van het Vlaams Artsenverbond
april-mei-juni 2020 - (75ste jaargang) P006193

bpost
PB-PP | BC9497
BELGIE(N) - BELGIQUE

Lidgeld VAV
Gewoon lid €75
Arts in opleiding of zonder praktijk €35
Artsenkoppel €90
Artsenkoppel in opleiding of zonder praktijk €45
Steunend lid €100

KBC IBAN nr.: BE22 4073 0622 5147
Secretariaat VAV: Dascottelei 78 2100 Deurne
Tel. 0468-309334 (NIEUW NUMMER)
e-post: info@vgv.be
webstek: www.vlaamsartsenverbond.org
Het secretariaat is open op
dinsdag en donderdag (9 u-17.30 u).

RAAD VAN BESTUUR
Voorzitter: Geert Debruyne
Ondervoorzitter: Lieve Van Ermen
Secretaris: Bart Garmyn
Penningmeester (cultuur): Jan Dockx*
Leden: Albert Baert, Chris Geens, Frank Goes (hoofdredacteur *Periodiek*), Piet Jongbloet, Eric Ponette*, Jan Van Meirhaeghe*

RAAD VOOR ADVIES
prof. dr. R. Casteels, KU Leuven
prof. dr. D. De Looze, UGent
prof. dr.. L. Denis, Oncologisch Centrum Antwerpen
prof. dr.A. Dupont, VUB
prof. dr. J. Peers, KU Leuven
prof. dr. P. Van Cauwenberge, voorzitter HoGent
prof. dr. Ph. Vandekerckhove, Rode Kruis Vlaanderen
prof. dr. D. Brutsaert, UAntwerpen

PERIODIEK
Redactieraad: prof. dr. A. Baert, dr. J. Dockx, prof. dr. C. Geens, dr. P.H. Jongbloet, prof. dr. E. Ponette, dr. J. Van Meirhaeghe, dr. B. Garmyn
Verantwoordelijke uitgever: dr. F. Goes, Sionkloosterlaan 7, 2930 Brasschaat
Hoofdredacteur: dr. F. Goes
Redactie cultuur: dr. P.H. Jongbloet

De gepubliceerde bijdragen verschijnen onder de verantwoordelijkheid van de auteurs.

Layout: www.xpair.be
Drukkerij: Jules De Winter, Bisschoppenhoflaan 216, 2100 Deurne, tel. 03/232.20.22, fax. 03/225.15.84

INHOUD

VOORWOORD	3
CITATEN	5
GESCHIEDENIS VAN DE GENEESKUNDE	6
BRIEFWISSELING	8
POLITIEKE ACTUALITEIT	10
POLITIEKE ACTUALITEIT	16
MEDISCHE ACTUALITEIT	22
(F)ACTUEEL	24
KORTE BERICHTEN	26
CULTUUR	
BOEKEN	28
MUZIEK	30
TENTOONSTELLINGEN	32
FILM	34

Voorwoord

Wat een tijden!

Ik mag vandaag verhopen u in goede gezondheid aan te treffen. Dat u dit leest is op zich al geruststellend, want Covid-19 (SARS-CoV-2) verlaat ons wellicht nimmer meer. En dat nieuw Corona-virus zal ook de activiteiten van het 98-jarige Verbond zeer sterk bepalen. De ouderdom lijkt al een waarschuwing, maar nog veel concreter is de leeftijd van zijn dierbare trouwe leden. Ongetwijfeld wordt het voor velen van ons wachten op het bevrijdende vaccin. Midden 2021? Laat ons duimen, want in 2022 hebben we een eeuwfeest te vieren. Herinner je de tweeën en nullen waar ik eind vorig jaar naar verwees.

Hadden we geluk op 22.02.2020 (let op de cijfers) toen we in Gent "Van Eyck" bezochten en 's avonds na de ledenvergadering lekker bijeen, heerlijk konden tafelen te Destelbergen, mijn quarantaineplek. Het lijkt wel een eeuwigheid geleden. De unieke werken van de grootste Vlaamse primitief zijn alweer over de wereld verspreid. En de activiteit van mei in het Letterenhuis en de Handelsbeurs te Antwerpen is tot later uitgesteld. Toch werd ook in deze periode van lockdown de actualiteit strikt gevolgd. Tweemaal kwamen we tussen beide.

Eind maart al werd een brief verstuurd naar alle decanen Faculteit Geneeskunde om hen in kennis te stellen dat VAV de eisen van de Vlaamse geneesheer-assistenten in opleiding geformuleerd in een open brief van hun ledenorganisatie VASO onder de titel, "Midden in Coronacrisis dreigt men arts-specialisten in opleiding niet te betalen", voor 100 % steunt. De overweging om artsen in opleiding 'technisch werkloos' te maken en de uitbetaling van hun loon op te schorten is totaal in strijd met de deontologie. Later in de tweede helft van april steunden we het initiatief van het Doktersgild Van Helmont rond de zogenaamde contact-tracing.

Gezondheidszorgbeleid, buiten de grondwettelijk 'voorlopig' federaal gehouden materies, is een gemeenschapsbevoegdheid, en niet het minste preventie. Preventieve opsporing van Corona-besmettingen door contactonderzoek en misschien in een latere tijd bij middel van "apps" behoort dus tot de bevoegdheid van de Gemeenschappen.

De stelling dat de zogenaamde contactopsporing van mensen met besmetting door nieuw Corona virus een regionale bevoegdheid zou zijn, die men in een federaal kader kan realiseren is onwettig. De Vlaamse Regering moest hier haar volle verantwoordelijkheid opnemen en zo nodig opeisen, met name ook te Brussel. Zo'n 1.200 'contact-tracers' werden/worden gerekruteerd en opgeleid en de technische ondersteuning werd vervolgens operationeel door tussenkomst van het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid. En zo hoort het!

Iets heel anders nu, maar wel deels het gevolg van de pandemie. In het vorige nummer van Periodiek brachten we reeds onder de rubriek 'Opinies' een extern standpunt over bevoegdheidsoverdracht in zake gezondheidszorgbeleid. Logica is elk weldenkend mens eigen en dus valt het niet te verwonderen dat ook door anderen buiten het Vlaams Artsenverbond een samenvoeging van verwante bevoegdheidspakketten wenselijk wordt geacht. Helemaal nieuw en onverwacht is het standpunt van Prof. De Maeseneer zeker niet en recent bevestigt hij de noodzaak van regionalisering in een artikel waarin hij verwijst naar Italië. Citaat: 'De eerste les is ongetwijfeld de nood aan een herexamen voor de zesde staatshervorming wat de gezondheidszorg betreft. In Italië zijn alle voorzieningen (preventie, zorg in eerste lijn en ziekenhuizen, volksgezondheid, dataverzameling…) afgestemd en gecoördineerd op het niveau van de regio's.' Inzake de verdere decentralisering van de gezondheidszorg zijn we dus alvast bondgenoten.

Het blijft voor ons echter duidelijk dat zijn voorstel om meteen in België vier (sic) evenwaardige regio's deze bevoegdheden te geven onaanvaardbaar is. Het concept van gemeenschapsbevoegdheid over alle persoonsgebonden materies moet behouden blijven. Dit garandeert immers

als enige de belangen van de Vlamingen in het Brusselse Gewest. Het voorbeeld van beleidsverantwoordelijkheid voor de kinderbijslag door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie te Brussel, zoals in de zesde staatshervorming ingevoerd, ook op de gezondheidszorg toepassen, zal voor de Nederlandstaligen in het Brusselse verstrekkende minoriserende en dus onaanvaardbare gevolgen hebben. Ook nu al wordt immers, ondanks alle wetgeving ter bescherming van deze groep Vlamingen, de taalwetgeving danig overtreden.

Ik hou het hierbij en wens elkeen veel leesgenot in deze tweede Periodiek van 2020. Er volgen er in deze vorm in elk geval nog twee. Wat later komt, zal in een volgend nummer worden gebracht. De beslissingen van de algemene vergadering moeten immers nog verder concreet worden uitgewerkt. De raad van bestuur komt voor het najaar zeker niet meer bijeen wegens de corona-crisis, daar nagenoeg elk bestuurslid, al was het maar om leeftijdsredenen, grote risico's bij besmetting loopt. En uitgerekend diezelfde leeftijdsfactor maakt elektronisch vergaderen zeer moeilijk. Gelukkig loopt elektronische communicatie via e-post uitstekend, maar een definitieve en optimale uitwerking van de publicatievorm van Periodiek, die ook de niet elektronisch actieve leden bedient met een vorm van papieren versie, kan maar na echt persoonlijk overleg.

Eén garantie: we werken eraan.

Destelbergen, 10 mei 2020

Geert Debruyne, voorzitter

Geert Debruyne, voorzitter

CITATEN

verzameld
door
frank goes

"Wie een vriend zoekt zonder een defect
blijft vriendloos"
Turks spreekwoord

"Twee zaken zijn onbeperkt: het helaal en
de menselijke dwaasheid;maar wat het heelal
betreft ben ik nog niet gans zeker".
Einstein(1879-1955)

"Het is gemakkelijker een atoom te splitsen
dan een vooroordeel te ontkrachten".
Einstein(1879-1955)

"Het levens is zoals een fiets;men moet
vooruit gaan om niet om te vallen."
Einstein(1879-1955)

GESCHIEDENIS VAN DE GENEESKUNDE

H. BLASIUS, Armeense arts, bisschop en martelaar, Ongekende patroonheilige van artsen

In het familiaal archief vond ik een oude bidprent terug, waarbij gerefereerd wordt naar de heilige Blasius en naar de noveen ter ere van deze heilige die jaar en dag van start ging op 2 februari, met een plechtige processie in de Rodestraat te Antwerpen:

"SOLEMNEELE BEGANKENISSE
Ter eere van
H. - BLASIUS
Bisschop en Martelaer,

Wiens Feest-dag alle jaren begint op O.L.V. Licht-misse met vollen Aflaet,
ergunt door Z.H. LEO den XII, Paus van Roomen, op alle dagen der
Novene, voor alle Christene Geloovige, voor ider eens te verdienen,
in de wyd-vermaerde Capel, over het Beggyn-hof."

Het stemmige en schilderachtige Sint Blasius godshuis met aanpalende kapel werd jammer genoeg in 1965 gesloopt om plaats te ruimen voor een pakhuis en een parking. Het godshuis werd in de 13° eeuw op het Klapdorp gesticht om in 1545 overgebracht te worden naar de Rodestraat, vlak tegenover het (nieuwe) Begijnhof. Het bood aanvankelijk onderdak aan 17 behoeftige en vrome vrouwen en op het einde aan bejaarde echtparen. Bij de afbraak ervan werd een statig beeld van St Blasius overgebracht naar de St Antoniuskerk op de Paardenmarkt alwaar het nog steeds kan bewonderen .
Blasius werd rond 280 geboren te Sebastum (het huidige Turkse Sivas) in de Romeinse provincie Armenia Parva. Waarschijnlijk had hij welstellende ouders, hetgeen hem toeliet filosofie, geneeskunde en godsdienst te studeren.
Wat de medische kennis betreft , dient aangestipt te worden dat de plaatselijke artsen zeer goed op de hoogte waren van de Griekse geneeskunde dankzij de geschriften van Hippocrates , van Kos (460 – 370) 'vader' van de geneeskunde, , Galenus van Pergamon (129 – 199) , promotor van het evenwicht tussen de verschillende lichaamsvochten , en van Dioscorides (40 – 90) Griekse arts uit Anatolië , auteur van " De Materia Medica " , encyclopedie over geneeskrachtige planten .
Voor anatomische kennis moest men beroep doen op de School van Alexandrië in Egypte .
In Griekenland waren dissecties verboden .

De behandeling door de arts Blasius toegepast , bestond uit planten , kruidenthee 's , afkooksels , cataplasmas , metalen , zoals antimonium en zilver en ook uit de indompeling in thermale bronnen.
Blasius oogstte succes zowel bij de behandeling van mensen , als bij die van dieren .
Hij werd zeer populair , gelet op de doeltreffendheid van zijn tussenkomsten :hieronder een bloemlezing.

Wie dat gekweld met puytsen leyd,
Wie hecten brand of kortzen leyd,
Wie dat met kanker word ontsteld,
Die zyn met een kwae' keel gekweld,
Of ander puysten in uw vel,
Komt in Sinte BLASIUS Capel,
Bezoeken waer door zyn gebeend,
Gezondheyd word van God verleend,

Korte tijd na zijn bisschopswijding trok Blasius zich terug in een grot van het Argaeusgebergte .
Onder keizer Diocletianus (245 – 305) , werden de christenen meedogenloos vervolgd .
De opvolger van Diocletianus , Constantinus , keizer van het West-Europese rijk , vaardigde in 313 , samen met zijn broer Licinius , keizer van Oost-Romeinse rijk , het edict van Milaan uit , dat een zekere vorm van godsdienstvrijheid vooropstelde .
Maar zeer snel zag Licinius hiervan af , en volgde er onder Agricola , de plaatselijke gouverneur van Armenië en Cappadocië , nieuwe vervolgingen . Onder druk van zijn volgelingen , trok Blasius zich terug in een grot van het Argaeusgebergte .
Rond Blasius doen verschillende legenden de ronde.
Legendes (wat betekent hetgeen moet gelezen worden) zijn ingebeelde volksverhalen , gebaseerd op historische feiten met als doel een persoon te verheerlijken , m.a.w. alternatieve levensbeschrijvingen van " heiligen " met toegevoegde fictieve elementen .
Dikwijls gaat het om wonderen , rationeel onverklaarbare gebeurtenissen , volgens Spinosa "enkelvoudige instantaties van natuurwetten , die zich dus éénmaal voordoen , en uitzondering lijken op de natuurlijke , oude , maar per principale verklaarbaar zijn".

Armenië is de eerste natie , die het christendom als staatsgodsdienst erkende.
In het begin van het christendom werden er trouwens geen heiligen vereerd , enkel martelaren en belijders .
Eusebius van Caesarea (265 – 340), tijdgenoot van Blasius , vermeldt Blasius in zijn boek Martyribus Palestinae . Korte tijd nadien Heilige Hyronibus .

Hieronder nog enkele legenden :

Gedurende een jachtpartij, waarbij de Romeinse soldaten de opdracht hadden gekregen wilde dieren te vangen, bestemd voor de circusspelen , kwamen zij bij de grot van Blasius terecht . Talrijke dieren waren verzameld rond Blasius . De soldaten keerden terug naar de stad maar kwamen terug in grote getallen.
Blasius werd aangehouden en overgebracht naar de stad. Op weg naar de gevangenis kwam een vrouw Blasius tegen, met haar enig zoontje , bij wie een visgraat in de keel was blijven steken , en die dreigde te verstikken. In tranen smeekte de vrouw Blasius om hulp.
Hij legde het kind de handen op en sprak een gebed uit. Het kind werd gered.
Blasius verzekerde dat hetzelfde zou gebeuren als men in zijn naam naar God om hulp zou vragen.

Tweede legende was die van het biggetje en de kaars.

Nog verderop op weg naar de stad ontmoette Blasius een straatarm vrouwtje. Zij bezat slechts één varkentje, dat zopas gestolen was geworden door een wolf. Teneinde raad riep zij Blasius hulp in. De heilige glimlachte en zei "wees maar niet bedroefd, u krijgt uw varken terug ." Op hetzelfde moment verscheen de wolf met het varken in zijn muil en gaf het aan de vrouw terug .

Toegekomen in de stad Sebastum verscheen Blasius voor de plaatselijke gouverneur Agricola , die hem vroeg zijn geloof af te zweren, hetgeen Blasius prompt weigerde. De gouverneur beval hem aan een boom vast te maken en met behulp van een wolkam gedeeltelijk te villen. Nadien werd hij veroordeeld tot de verdrinkingsdood en werd hij in een vijver geworpen. Het water verstijfde en Blasius kon erop wandelen. De gouverneur werd des te razender en gaf dan het bevel Blasius onthoofden, hetgeen geschiedde.

Bid voor ons, H.BLASIUS. Opdat wy weerdig mogen worden der belofte Christi

GEBED
Heere, die den H. BLASIUS door mirakels hebt gesteld als medecyn in onze kwalen,
en door uwen godlyken Troost hebt versterkt in zyne tormenten, verleen ons
in onze miserien door zyne voorspraek heholpen te worden, en onzen tegenspoed
kloekelyk te onderstaen. Door Christum onzen Heere. Amen.

't Antwerpen, uyt de drukkery van Jan Thys op de Vlasmarkt in de Pauw.
Februari was bij de Romeinen de laatste wintermaand .
Op de drie eerste dagen van deze maand werd er bijzondere aandacht geschonken aan het opnieuw verschijnen van het licht en van het progressief verdwijnen van de duisternis.
Op 1 februari vierde men bij de Kelten Imbolc, scharnierpunt tussen winter en lente,
tijd voor het nieuwe leven.
Imbolc was het heilige feest van de Keltische godin Birgit, nadien door de Romeinen overgenomen , om uiteindelijk verkerstend tot de naam heilige Bridget, Brigit van Keldare
(samen met St Patrick , patroonheilige van Ierland).
Op 1 februari wordt de aarde dus wakker en rijst de zon.
Het licht wordt gevierd .40 dagen na Kerstmis vieren we dus O.L. Vrouw Lichtmis.
Dit is de zuivering van Maria en de Opdracht van Jezus in de tempel.
Wij zouden het ook kunnen noemen de kerkgang van O.L. Vrouw.
Volgens de voorschriften van de Joodse wet moesten de vrouwen na de bevalling zich van de Levitisonreinheid zuiveren.
Zo ging Maria dan ook haar kind in de tempel opdragen, alhoewel zij daartoe geenszins verplicht was, maar zelfs de zuiverste der maagden en Jezus, de onschuldigste der boorlingen zijnde.

Tot in de eerste decennia van vorige eeuw deden christelijke moeders eveneens hun kerkgang, meestal met Lichtmis. De moeders gingen dan met hun kindje naar de kerk, waar zij, geknield met een brandende kaars in de hand, aan de ingang van een zijkapel, door een priester met wijwater besprenkeld werden.
Voor de mis van 2 februari worden nu nog steeds kaarsen gewijd en in processie rondgedragen
Dit kerkelijk Lichtmisfeest is in feite een verchristelijken van de voormalige licht- en nachtstoeten van de Romeinen. Lichtmis wordt in de Katholieke Kerk sedert 472 gevierd, jaar waarin paus Gelasius, derde en laatste Afrikaanse keizer, het heidense vruchtbaarheidsfeest om-

vormde tot een christelijk kaarsenfeest : Maria Lichtmis . In verschillende katholieke parochies wordt nu nog op 3 februari , na de mis , de Blasiuszege gegeven , waarbij de priester twee tijdens Maria Lichtmis gewijde kaarsen , kruislings voor iemands keel houdt en de Blasiuszege uitspreekt :

"*Moge God u op voorspraak van de Heilige Blasius bevrijden van keelziekten en andere kwalen, in naam van de Vader , de Zoon en de Heilige Geest . "*

Blasius werd vooral vanaf de middeleeuwen één der populairste heiligen op wier voorspraak beroep kon gedaan worden
Het Concilie van Oxford van 1222 vaardigde zelfs een verbod uit om handenarbeid uit te oefenen
op zijn feestdag .
In België werden 2 dorpen naar hem genaamd : Mesnil – Saint- Blaise , ten zuiden van Dinant ,
en Sint-Blasius-Boekel, in de Zwalmstreek, tussen Oudenaarde en Zottegem .
Niet alleen in België , maar ook in het buitenland werden talrijke kerken aan hem toegewijd .
Vermelden wij de vierde grootste koepelkerk ter wereld , de domkerk te Sankt Blasien ,
oud Benedictijnenklooster in het Zwaarte Woud, thans Jezuïetencollege .
Ook de prachtige romaanse kerk van Hôpital Saint Blaise, Unesco werelderfgoed , in het gelijknamige dorp vlakbij Po in de Franse Pyreneeën.
In het koorgestoelte van de St Andrieskerk te Antwerpen vinden wij een afbeelding van de sint op de geschilderde paneeltjes van het koorgestoelte. Achteraan in dezelfde kerk een levensgoot beeld van de heilige met bisschopsstaf en als attribuut een wolkam. Ook wordt zijn relikwie vereerd in het prachtige schrijn der 36 heiligen.

Gelet op zijn status van patroonheilige van de artsen werd zijn naam eveneens gegeven aan gezondheidsinstellingen zoals bijvoorbeeld AZ Sint Blasius te Dendermonde.

Al bij al valt het dus op hoe oude heidense gebruiken aanleiding hebben kunnen geven tot wee belangrijke christelijke vieringen op dezelfde dag: OL Lichtmis en de H. Blasius: overgang van de duisternis naar het licht van de wereld, het licht van ons geloof.

Jean-Pierre Tricot

BRIEFWISSELING

Van: Michel Deneyer
Aan: Eric Ponette
Onderwerp: Artsen die het Nederlands niet machtig zijn

Geachte Collega,

Er wordt op de Vlaamse Provinciale Raden aandacht geschonken aan de kennis van onze taal.

Kandidaten worden niet ingeschreven en een "taalbad" aangeraden zo de kennis onvoldoende blijkt.
mvg

Op 17 okt. 2019, om 14:04 heeft Eric Ponette het volgende geschreven:

Geachte Ondervoorzitter van de Nationale Raad van de Orde der Artsen, Beste Collega,

Als bestuurslid van het Vlaams Artsenverbond (VAV) publiceerde ik in het meest recente nummer van het VAV-tijdschrift Periodiek het artikel "Reglementering van de taal arts-patiënt in België" (zie bijlage, p. 5-7).
Het is in die context dat ik zo vrij ben u volgende vraag te stellen:
Welke houding wordt door de Vlaamse Provinciale Raden aangenomen ten aanzien van de (mogelijke) inschrijving van collegae die het Nederlands niet machtig zijn?

In de hoop van u daarover een antwoord te mogen ontvangen, groet ik u vriendelijk,
Eric Ponette
Em. gewoon hoogleraar geneeskunde KU Leuven

POLITIEKE ACTUALITEIT

REGERINGSVORMIGEN EN CORONACRISIS

De regeringsvormingen na 26 mei 2019
Even het geheugen opfrissen (1).
Op 26 mei 2019 waren er in België regionale, federale en Europese verkiezingen.
Minister-president Oliver Paasch II won de sprint met de eedaflegging van de regering van de Duitstalige Gemeenschap op 17 juni 2019. Daarop volgde de Brusselse Hoofdstedelijke regering Vervoort III op 18 juli. De Waalse regering Di Rupo III legde de eed af op 13 september en de Franse Gemeenschapsregering Jeholet op 17 september. Minister-president Jan Jambon sloot de vorming van de deelstaatregeringen af met de eedaflegging van de Vlaamse regering op 2 oktober.

Doch de vorming van de federale regering verloopt stukken moeilijker.
Ter herinnering. Met het vertrek van de N-VA wegens de onenigheid met het VN-Migratiepact (Marrakeshpact) op 9 december 2018 geraakte de regering Michel haar meerderheid kwijt (Michel II). Desondanks bleef ze functioneren, vanaf 21 december 2018 weliswaar als een regering van lopende zaken en overbrugde ze de verkiezingen; bij het vertrek van Michel op 27 oktober 2019 werd hij vervangen door Sophie Wilmès (regering Wilmès I).
Reeds op 30 mei 2019 stuurde de koning Didier Reynders en Johan Vande Lanotte als informateurs in het veld om de toestand af te tasten; zij legden hun verslag neer op 7 oktober 2019. De als preformateurs op 8 oktober uitgezonden Geert Bourgeois en Rudy Demotte gaven hun opdracht zonder resultaat terug op 5 november 2019.
Daarna volgden nog twee informatierondes: eerst die van Paul Magnette (5 november 2019 – 10 december 2019), daarna die van Joachim Coens en Georges-Louis Bouchez (10 december 2019 – 31 januari 2020).
Aanvankelijk leek koninklijk opdrachthouder Koen Geens (31 januari 2020 – 11 februari 2020) op basis van het verslag van zijn voorgangers in zijn opdracht om een regering te vormen met deelneming van PS en N-VA te lukken. Doch PS-voorzitter Magnette blies de besprekingen in de media op, zodat Koen Geens zijn opdracht dezelfde dag teruggaf aan de koning. Politicoloog Carl Devos gaf als commentaar over de manier waarop PS-voorzitter Magnette zowel N-VA-voorzitter De Wever als SP.A-voorzitter Rousseau te grazen heeft genomen: *"Bedrog van deze omvang is echt uitzonderlijk. Als je in de Wetstraat een akkoord bevestigt met een ritueel, door elkaar de hand te geven of in dit geval de ellebogen tegen elkaar te drukken, wil een erecode dat je dat akkoord respecteert. Zeker als de partijvoorzitters hun woord geven, geldt dat als een heilig verbond. En dan zie je dat de voorzitter van de grootste Franstalige partij, in een crisis zonder weerga, een gegeven woord niet nakomt"* (2).

Op 19 februari 2020 vaardigde de koning Patrick Dewael (Open Vld) en Sabine Laruelle (MR) af om de onderhandelingen vlot te trekken. Na talloze gesprekken en onder druk van de toenemende crisis door het coronavirus, slaagden beide koninklijke opdrachthouders erin op 15 maart tien partijen een akkoord te doen sluiten: MR, Open Vld, CD&V, N-VA, PS, Sp.a, Groen, Ecolo, cdH en DéFi. De regering Wilmès I ging aan de Kamer een vertrouwensstemming vragen, waardoor zij een tijdelijke minderheidsregering zou worden met gedoogsteun vanuit de oppositie. Deze regering, Wilmès II, zou een beperkte looptijd hebben en zich beperken tot de bestrijding van de coronacrisis. Hiervoor zou de regering ook volmachten van het parlement krijgen, gesteund door de tien partijen.

En zo geschiedde. Op 16 maart ll. benoemde de koning Sophie Wilmès (MR) tot koninklijk formateur met als opdracht een regering te vormen met de partijen Open Vld, CD&V en MR. Toen bleek dat N-VA de regering Wilmès II geen vertrouwen zou geven in het parlement, maar wel zou instemmen met bijzondere volmachten.
Op 17 maart ll. legde Wilmès opnieuw de eed af als eerste minister; haar regering zal uit dezelfde ministers bestaan als de regering Wilmès I. Zij vroeg het parlement om voor zes maanden volmachten en vertrouwen te verlenen., uitsluitend om de coronacrisis te bezweren.
Intussen wordt er verder gezocht naar een regering met een parlementaire meerderheid en een volwaardig regeerakkoord. Op 19 maart ll. vond de vertrouwensstemming plaats en op 26 maart stemde de Kamer in met de gevraagde volmachten.

De coronapandemie

Toen de eerste berichten over een nieuw virus uit het Chinese Wuhan in januari ll. bij ons binnenliepen, beseften weinigen de ernst ervan. Pas toen er ook besmettingshaarden in Europa opdoken en duidelijk werd dat het coronavirus dodelijker was dan een gewone griep, begon men zich in medische kringen en bij meerdere overheden zorgen te maken. Toen er ook in België besmettingshaarden ontstonden, werd een groep met medische en andere experten opgericht, die advies verstrekt aan politici van de federale en deelstaatoverheden. Daarnaast werd de Nationale Veiligheidsraad, die concrete maatregelen voor de aanpak van de pandemie ontwerpt, geactiveerd. Meerdere organen zijn verantwoordelijk voor een goed verloop. Voor het overleg inzake de volksgezondheid zijn er de “Rik Assessment Group” (risicoanalyse door experten van Sciensano en de gezondheidsautoriteiten), de “Risk Management Group” (maatregelen door politici van federale staat en deelstaten op basis van het advies van RAG) en een “Wetenschappelijk comité Coronavirus” (wetenschappelijk advies). Hieraan is nog een “Evaluatiecel” toegevoegd. Om beslissingen voor te bereiden zijn nog 7 specifieke cellen verantwoordelijk, o.a. een “socio-economische cel” en een “Economic Risk Management Group”. Tenslotte is de “Nationale Veiligheidsraad” verantwoordelijk

Voor het nemen van beslissingen; die worden voorbereid door het “Federaal Coördinatiecomité” (3).

Medische doelstelling en uitdagingen
De voornaamste doelstelling van de medische experten was de besmetting zodanig in te dijken dat de ziekenhuizen, met inbegrip van de eenheden intensieve zorgen, de opvang van besmette personen aankonden. Daarom herbestemden de ziekenhuizen een aantal bedden voor coronapatiënten en verhoogden zij het aantal bedden in de intensieve zorgen eenheden. De experten volgden dagelijks meerdere parameters op: het aantal nieuwe gesignaleerde besmettingen, het aantal nieuwe ziekenhuisopnames, het aantal patiënten in intensieve zorgen en het aantal overlijdens. De voornaamste maatregelen naar de bevolking toe waren een uitgebreide afzondering van personen en vergrendeling van socio-economische activiteiten op 13 maart ll., afstand houden, frequent handen wassen en ontsmetten, mondmaskers en testen op coronavirus.

De huisartsen kregen een belangrijke taak toebedeeld in de triage (Corona besmet of niet? Vervolgens: thuis uitzieken of hospitalisatie?) en in het testen op corona. Dankzij deze belangrijke inspanningen slaagden de verantwoordelijken er voorlopig in om de besmetting beheersbaar te houden.

De uitdaging op middellange termijn is de medische beheersbaarheid van de coronacrisis handhaven tijdens de uittrede uit de afzondering/vergrendeling in afwachting van een vaccin en medicatie. In die uittrede zullen uitgebreid testen en (telefonische) contactopsporing een belangrijke rol spelen. De hoop was met een (elektronische) app sneller te werken, maar die zit in de koelkast wegens technische en privacy redenen (4). Het officiële reproductiegetal (hoeveel anderen een besmette persoon aansteekt) was door de coronamaatregelen gedaald tot 0,6 op 5 mei ll. Stijgt dat weer tot 1, dan kan het virus weer beginnen te woeden en zijn nieuwe maatregelen nodig (5).

Welke lessen trekken?
<u>Preventieplanning</u>
Guy Tegenbos schrijft: *”De belangrijkste fouten zijn niet gemaakt tijdens, maar vóór de coronacrisis. (…) De Vlaamse en de federale overheid hadden geen pandemieplan, de ziekenhuizen en de woonzorgcentra evenmin. Daarom waren er geen mondmaskers, geen testmateriaal, geen contactonderzoekers”* (6).

Het was sinds de Spaanse griep in 1917 geleden dat Europa nog te maken kreeg met dergelijke levensgevaarlijke epidemie en we kregen weinig tijd voor de organisatie van de verdediging. Laten we bijgevolg mild zijn bij de beoordeling van de fouten die werden begaan.
Uiteraard zullen we lessen moeten trekken uit deze pandemie, waarbij vermeende fouten erkend worden als onterecht en begane fouten niet onder de mat geveegd worden.

Zo lag minister van Welzijn en Volksgezondheid Wouter Beke vanuit meerdere media onder vuur wegens het hoge aantal coronaoverlijdens in de woonzorgcentra, zodat journalist Jasper D’Hoore aan viroloog Steven Van Gucht in De Tijd van 11 april ll. de vraag stelde: *“Hebben we te veel aandacht gegeven aan de ziekenhuizen en te weinig aan de rusthuizen?”* Waarop Van Gucht antwoordde: *“De ziekenhuizen lopen de grootste risico’s, dus is het niet abnormaal dat eerst daar werd gekeken. Maar er zijn ook al vroeg plannen gemaakt voor de woonzorgcentra. Het niet meer toestaan van bezoek was een van de eerste maatregelen die werd genomen. (…) Ik weet niet of we zoveel meer hadden kunnen doen. Natuurlijk had het personeel vanaf dag één maskers moeten kunnen dragen, maar dan moeten die beschikbaar zijn.”* (7)

Jan Smets, ex-gouverneur van de Nationale Bank, reageerde in een interview: *“Maar nu alles getest is, zie je toch dat de percentages bewoners en personeelsleden die besmet geraakt zijn, heel goed meevallen. Het grootste probleem was het gebrek aan materiaal in het begin. Maar daar worstelen alle landen mee.”* (8).
Minister Koen Geens noteerde dat de oversterfte in de

Vlaamse rusthuizen nauwelijks hoger is dan in de rest van de bevolking tussen de 65 en de 84 jaar: 0,22 per duizend inwoners in vergelijking met 0,20 (9).

Dat voortaan *medisch beschermingsmateriaal* in eigen land moet geproduceerd worden en voorraden veilig gestockeerd moeten worden (10), zal intussen wel doorgedrongen zijn.

Woonzorgcentra
Margot Cloet, topvrouw van Zorgnet-Icuro, die tijdens de coronacrisis vocht voor de bewoners en het personeel van haar woonzorgcentra zoals een leeuwin voor haar bedreigde welpen, pleitte reeds vóór de coronacrisis voor een aantal aandachtspunten. De zorg voor zwaar zorgbehoevenden kan en mag geen commercieel product zijn. De winst moet de bewoners ten goede komen door te blijven investeren in kwaliteitsverbetering, tewerkstelling, innovatie en infrastructuur (11).

Dirk Lips, directeur woonzorggroep Curando, stelt voor na te denken over de vorm van samenwerking met huisartsen en ziekenhuizen (12).

Een groep artsen van UZ Leuven samen met rector Luc Sels herinnert eraan dat zij reeds jaren terug twee documenten opstelden: ‘Voorstel voor een wetgevend initiatief voor de beheersing van zorginfecties in woon- en zorgcentra” en een “voorstel om de zorgnoden in woonzorgcentra beter te kunnen inschatten”. Aan beide voorstellen werd tot hier toe weinig gevolg gegeven (13).

Frank Van Massenhove wees op het tekort aan personeel in de woonzorgcentra (14).
In “De afspraak op vrijdag” 8 mei ll. pleitten Yves Leterme, Rik Van Cauwelaert en Liesbeth Van Impe voor een gedeeltelijk hogere kwalificatie van het personeel in de woonzorgcentra wegens de toenemende ziektegraad van de bewoners en voor een hogere verloning van het personeel (15).

<u>Institutioneel</u>
In een interview in De Standaard werd aan minister Alexander De Croo de vraag gesteld: *“Moet de gezondheidszorg opnieuw gefederaliseerd worden of net verder geregionaliseerd?”* Hij antwoordde: *“Het lijkt mij logisch dat de gezondheidspreventie opnieuw naar het federale niveau verhuist. Het is toch om onnozel van te worden dat we op federaal niveau aan het harken zijn om contact tracing op poten te zetten, terwijl de twee gemeenschappen min of meer hetzelfde doen. Ik kan alleen maar vaststellen dat de ziekenhuizen* (federale bevoegdheid, red.) *nooit een capa-*

citeitsprobleem hebben gehad." (16) Minister Koen Geens reageerde hierop in Knack: *"De gezondheidszorg zou ik dan weer wél regionaliseren. De discussie over de contingentering van de artsen (…) houdt dan eindelijk op, en de zorg zit best zo dicht mogelijk bij de mensen.*" (9)
Sinds de coronacrisis spraken nog anderen zich zoals Koen Geens uit voor verdere defederalisering van de gezondheidszorg, onder meer wegens de huidige versnippering van bevoegdheden in die sector [9 ministers van Volksgezondheid in de interministeriële conferentie (17, 18)]: CD&V-voorzitter Joachim Coens (19, 20), Rolf Falter, hoofd van het Bureau van het Europees Parlement in België (21) en Piet Vanthemsche, voorzitter van Wit-Gele Kruis, van de Belgische Federatie van Voedselbanken en van ziekenhuisnetwerk Briant (22).

Er is trouwens geen principiële tegenspraak tussen autonomie van de deelstaten inzake volksgezondheid en samenwerking met de federale overheid tijdens een pandemie.

In een podcast met deelnemers Isabel Albers en Rik Van Cauwelaert, verwees deze laatste naar de door sommigen verspreide mening dat wat misliep in België te wijten was aan de 9 ministers van Volksgezondheid. Doch hij wees er op dat Duitsland (waar de gezondheidszorg gedeeltelijk gedefederaliseerd is, red.) het in de coronacrisis niet zo slecht doet (23) en dat de stelling dat defederalisering een nadeel zou zijn, daar dus niet opgaat. Waarop Isabel Albers reageerde dat eenheid van commando belangrijk is in crisissituaties (24). Ook andere auteurs beklemtoonden het belang van die vorm van samenwerking in Duitsland (25, 26).

Ook in België was de werkingswijze analoog. Guy Tegenbos formuleerde het zo: "*Wie bestuurde federaal België de afgelopen weken, en wie deed alle overheden in dezelfde richting marcheren? De Nationale Veiligheidsraad (…) waaraan de federale staat en de deelstaten deelnemen. De deelstaten brachten de legitimiteit die de kaduke federale minderheidsregering niet had. Een confederale constructie dus.*" (27)

Denemarken is een ander Europees land dat het vrij goed doet in de coronacrisis en waar de gezondheidszorg gedeeltelijk gedefederaliseerd is (28).

Voor alle duidelijkheid: Het VAV pleit voor de toewijzing van de volledige bevoegdheid voor het gezondheidszorgbeleid aan de Vlaamse en Franse Gemeenschap, zoals bepaald in resolutie nr. 4 van het Vlaams Parlement op 3 maart 1999. Onze argumenten zijn: het leggen van eigen klemtonen, een efficiënter beleid (dus forse afbouw van de 9 ministers voor Volksgezondheid) en responsabilisering tot een spaarzaam beleid (29).

Economisch
De economische gevolgen van de coronacrisis zijn ernstig. Uit de gegevens van bedrijfsdata-expert Graydon blijkt dat een op de vier Vlaamse bedrijven extra geld nodig heeft om te kunnen herstarten. Zo niet dreigt het faillissement (30, 31). Volgens de Nationale Bank dreigen 250.000 Belgen hun baan te verliezen door corona: bedrijven plannen 180.000 ontslagen en 70.000 zelfstandigen verwachten faillissement (32). Brussels Airlines kondigde aan 1.000 van de ruim 4.000 jobs te zullen schrappen (33). Tenslotte verwacht de Europese Commissie als voorlopige coronarekening voor de Belgische overheden een begrotingstekort van bijna 9 % van het bbp en een oplopende staatsschuld van bijna 114 % van het bbp (34, 35).

Om aan die sombere vooruitzichten het hoofd te bieden raden Paul Verdin, professor Strategie Solvay Brussels School en KU Leuven, en Nick Van Heck, partners ELP Network, hoofdzakelijk innovatie aan (36). Peter De Keyzer, manager partner Growth Inc, stelt voor te investeren in zaken die ons welvaart opleveren zoals infrastructuur, isolatie van woningen, elektrificatie van het wagenpark, de energievoorziening, en incentives te scheppen om investeringen in kmo's fiscaal aantrekkelijk te maken (37). Koen Schoors, hoogleraar economie UGent, legt de klemtoon op het terughalen van strategische sectoren met meer lokale toegevoegde waarde en op het dusdanig ontwerpen van producten en diensten dat de toegevoegde waarde lokaal blijft (38). Gert Peersman, eveneens hoogleraar economie UGent, brengt tenslotte de boodschap dat alleen investeringen, die de productiviteit verhogen, zichzelf zullen terugverdienen en de schuldgraad zullen doen dalen (39).

Laten we afsluiten met een woord van waardering en dankbaarheid voor allen die werkzaam bleven in de gezondheidssector tijdens de coronacrisis. Dat zijn alle collega's, zowel huisartsen als specialisten, de verplegenden en zorgverleners in ziekenhuizen, woonzorgcentra en thuiszorg, en alle andere mensen in de ondersteunende infrastructuur. Zij bleven op hun post met risico's voor hun gezondheid. Zij voerden de eed van Hippocrates uit in de praktijk.

Eric Ponette, 17 mei 2020

Referenties

1. Wikipedia: Regeringsformaties België 2019 – 2020
2. Han Renard: Hoe het misliep tussen Paul Magnette en de Vlaamse kopstukken, www.knack.be 27.03.20
3. Coronavirus COVID-19: Wat doet de overheid? www.info-coronavirus.be/nl/wat-doen-de-gezondheidsautoriteiten/
4. Jasper D'Hoore: Vrees voor tweede besmettingsgolf door afbouw maatregelen, De Tijd 12.05.20
5. Grafiek van de dag, De Tijd 05.05.20
6. Guy Tegenbos: Wat de eerste golf ons leert, De Standaard 13.05.20
7. Jasper D'Hoore: Interview met Steven Van Gucht, De Tijd 11.04.20
8. Henk Dheedene en Lukas Vanacker: Interview met Jan Smets, ex-gouverneur van de Nationale Bank, De Tijd 16.05.20
9. Peter Casteels: Koen Geens (CD&V) : 'De geschiedenis zal milder oordelen over Wouter Beke', www.knack.be 12.05.20
10. Wim Van de Velden: De week van Wim van de Velden, De Tijd 09.05.20
11. Margot Cloet: Uw zorg is niet de zorg van de grote machtspelers in zorgvastgoed, www.tijd.be 05.07.19
12. Dirk Lips: 'Stilaan denken we aan het nieuwe normaal', De Tijd 23.04.20
13. Jan De Lepeleire, Bert Aertgeerts, Johan Flamaing, Martin Hiele, Chris Van Geet, Luc Sels: Wij hebben oudere mensen niet opgeofferd, De Standaard 12.05.20
14. Frank Van Massenhove: Dodenhuizen, De Tijd 02.05.20
15. De afspraak op vrijdag met Ivan De Vadder en gasten Yves Leterme, Rik Van Cauwelaert en Liesbeth Van Impe, 08.05.20
16. Bart Brinckman en Christof Vanschouwbroek: Interview met Alexander De Croo (Open VLD), vicepremier en minister van Financiën, De Standaard 09.05.20
17. Simon Andries: Regeringsonderhandelingen – Corona brengt regionalisering dichterbij, www.standaard.be 30.04.20
18. Interministeriële Conferentie Volksgezondheid, COVID-19 – Wat u moet weten, www.mediquality.net 07.05.20
19. Joachim Coens: 'We leven in dit land echt in verschillende werelden, www.doorbraak.be 18.04.20
20. Simon Andries en Jan-Frederik Abbeloos: Interview – CD&V-voorzitter Joachim Coens trekt lessen uit de crisis, De Standaard 02.05.20
21. Rolf Falter: 'Deze crisis opent perspectieven voor de vorming van een nieuwe regering', www.knack.be 22.04.20
22. Ewald Pironet en Walter Pauli: Interview economisch topadviseur Piet Vanthemsche: 'Schrijf het op: er komt geen exit aan de coronacrisis, www.knack.be 05.05.20
23. Tabel landenmortaliteit door corona, De Standaard 12.05.20
24. Podcast Albers en Van Cauwelaert: 'De Wetstraat ziet niet wat er nog op ons afkomt', 30.04.20
25. HDF: Gecentraliseerd bestuur of Confederalisme? 't Pallieterke 16.04.20
26. Jean Van Empten: Coronavirus zet politiek onder hoogspanning, De Tijd 08.05.20
27. Guy Tegenbos: Van Ranst I wankelt, De Standaard 29.04.20
28. Emily Nazionale: Elke kleine brandhaard meteen blussen, www.artsenkrant.com 14.05.20
29. Eric Ponette: Naar een communautarisering van de gezondheidszorg en een Vlaamse Sociale Zekerheid, Periodiek jan-feb-maa 2017, p. 13-17, www.vlaamsartsenverbond.org
30. Piet Depuydt, Bart Haeck en Thomas Roelens: Een op vier Vlaamse bedrijven zit door buffers, De Tijd 02.05.20
31. Bart Haeck: Terug naar start, De Tijd 02.05.20
32. Wouter Vervenne en Pieter Suy: Kwart miljoen Belgen dreigen baan te verliezen door corona, De Tijd 12.05.20
33. Lukas Vanacker en Wim Van de Velden: Brussels Airlines snijdt kwart van personeel weg, De Tijd 13.05.20
34. Kris Van Haver: Hogere groei dan in Duitsland, maar 'zuiders' begrotingstekort, De Tijd 07.05.20
35. Rik Van Cauwelaert: Financiële mondmaskers, De Tijd 09.05.20
36. Paul Verdin en Nick Van Heck: Het staat of valt met waarde creatie, De Tijd 07.05.20
37. Peter De Keyzer: Hoop het beste, vrees het ergste, De Tijd 08.05.20
38. Koen Schoors: Wij zijn corona, De Tijd 06.05.20
39. Gert Peersman: Alleen de coronaschulden verdwijnen vanzelf, De Standaard 12.05.20

POLITIEKE ACTUALITEIT

AANBEVELINGEN TER BEVORDERING VAN INTEGRATIE VAN LEGAAL AANWEZIGE INWIJKELINGEN

Inleiding
"Inwijkelingen die hier legaal verblijven, voor onbeperkte tijd verblijfsrecht verwerven en integratiebereid zijn, nodigen wij uitdrukkelijk uit om samen met ons te bouwen aan de toekomst van onze volksgemeenschap."

Bovenvermeld citaat werd door het VAV in het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen (OVV) voorgesteld als een van de pijlers voor integratie van inwijkelingen.

Een integratiebeleid bestaat uit verschillende ingrediënten, waarvan inburgeringscursussen, aanleren van het Nederlands, onderwijs, tewerkstelling, huisvesting en maatschappelijke participatie de belangrijkste zijn.

Verplicht inburgeringstraject
Het is volkomen gewettigd dat wij aan personen, die ervoor kozen om naar ons land te immigreren, een aantal redelijke voorwaarden voor toelating en verblijf opleggen zoals het aanleren van de taal van ons land, het naleven van de wetten van ons land en het zich aanpassen aan de basiswaarden van onze publieke cultuur.

Daartoe behoren onder meer: democratie, rechtsstatelijkheid, vrije meningsuiting, vrijheid van godsdienst, scheiding van kerk en staat, gelijkwaardigheid van man en vrouw, gelijke rechten ongeacht ras, geslacht en seksuele geaardheid, vrijheid van geweten, kritisch denken, tolerantie en vreedzame samenleving.

Met dat doel heeft de Vlaamse Gemeenschap in 2003 een verplicht inburgeringstraject als opstap naar integratie opgericht.

Het Nederlands en het onderwijs als opstap naar integratie
Uit een studie van Prof. Ignace Glorieux en medewerkers over Vlaamse jongeren, gepubliceerd in 2008 (1), blijkt dat allochtone jongens meer dan tweemaal zoveel kans lopen om het secundair onderwijs zonder diploma te verlaten dan hun mannelijke autochtone leeftijdsgenoten (respectievelijk 31 en 13 %); allochtone meisjes hebben meer dan drie keer zoveel kans om zonder diploma uit te stromen dan hun autochtone seksegenoten (respectievelijk 25 en 7 %). Wanneer we de verschillende etnische groepen onderling bekijken, valt vooral de problematische uitstroomsituatie van de jongeren van Turkse en Noord-Afrikaanse herkomst op: bijna de helft van deze jongeren verlaat het secundair onderwijs zonder enig diploma.

Uit het hoogst behaalde onderwijsdiploma blijkt dat autochtonen tweemaal vaker dan allochtonen beschikken over een diploma hoger universitair onderwijs (respectievelijk 18 en 9 %); verder vallen de jongeren van Turkse en Noord-Afrikaanse herkomst op met respectievelijk 2 en 4 %.

Autochtonen halen ook bijna tweemaal frequenter een diploma van het hoger niet-universitair onderwijs dan allochtonen (respectievelijk 26 en 14 %) en de jongeren van Turkse en Noord-Afrikaanse herkomst vallen op met respectievelijk 5 en 8 %.

In deze studie worden als autochtoon beschouwd: Belgische nationaliteit + in België geboren + grootmoeder langs moederszijde met Belgische nationaliteit en in België geboren + Nederlands als (belangrijkste) huistaal; wie aan één van die voorwaarden niet voldoet, wordt als allochtoon beschouwd.

Een studie van het Departement Onderwijs & Vorming over schoolverlaters zonder diploma uit het Nederlandstalig secundair onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap in het schooljaar 2009-2010 toonde volgende cijfers: voor leerlingen met Belgische nationaliteit 11,8 %, met EU-nationaliteit (buiten de Belgische) 27 %, en met niet-EU-Nationaliteit 49,2 %. Dat betekent voor de leerlingen met EU-nationaliteit een 2,3 maal hogere kans om het secundair onderwijs zonder diploma te verlaten dan voor die met Belgische nationaliteit, en voor de leerlingen met niet-EU-nationaliteit zelfs een 4,2 maal hogere kans dan voor die met Belgische nationaliteit.

In het schooljaar 2014-2015 bedroegen die cijfers respectievelijk: 9,7 %, 23,9 % en 38,4 % enerzijds, en 2,5 en 4 maal anderzijds. De procenten werden dus kleiner, doch de verhoudingen EU-nationaliteit en niet-EU-nationaliteit t.o.v. de Belgische bleven nagenoeg gelijk (2). Deze cijfers zijn niet vergelijkbaar met die van de studie van Prof. Ignace Glorieux en medewerkers wegens verschillende keuze van de categorieën.

Een studie van de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) van het Belgisch statistiekbureau Statbel gaf over het jaar 2016 in het Vlaams Gewest cijfers over de opleidingsgraad van 20-64-jarigen volgens nationaliteit.

Tabel 1: Opleidingsgraad naar nationaliteit 2016

	Laaggeschoolden	Hooggeschoolden	Midden geschoolden
Belgische nat.	20 %	38 %	42 %
EU-nat.	27 %	32 %	41 %
Niet-EU-nat.	49 %	23 %	28 %

Dat betekent dat in de categorie van de laaggeschoolden (hoogstens een diploma van 2de graad secundair onderwijs) de personen met EU-nationaliteit (buiten de Belgische) 1,4 maal sterker vertegenwoordigd waren dan die met de Belgische, en dat de personen met een niet-EU-nationaliteit zelfs 2,5 maal sterker vertegenwoordigd waren dan die met de Belgische.

In de categorie van de hooggeschoolden lagen de verhoudingen omgekeerd: een 1,2 maal hogere score voor de Belgische nationaliteit dan voor de EU-nationaliteit, en een 1,7 maal hogere score voor de Belgische nationaliteit dan voor de niet-EU-nationaliteit (2). Deze cijfers zijn evenmin vergelijkbaar met die van Prof. Ignace Glorieux en medewerkers omwille van hogervermelde reden.

De onderzoekers van de VUB zijn van mening dat het uiteindelijk behaalde opleidingsniveau beïnvloed wordt door het geslacht, de etnische achtergrond en de werkstatus evenals het opleidingsniveau van de vader; zij stellen bovendien vast dat 43 % van de allochtone jongeren (voor de Noord-Afrikanen 57 % en de Turken 85 %) niet het Nederlands als belangrijkste huistaal hebben: dat is blijkbaar een belangrijke ongunstige factor voor de onderwijsresultaten (1).

Prof. Herman Van Goethem, rector UA, vraagt zich af of de taalkennis niet eenzijdig over beklemtoond wordt als integrerende factor (3). Hij wijst er namelijk op dat de integratie in de ons omringende landen, met een vrij analoog immigratieprofiel, beter verloopt en stelt de vraag: "Leren de nieuwkomers in Nederland, Frankrijk en Duitsland dan vlugger de landstaal aan?" Hij besluit: "Wat in andere landen kan, moet ook in Vlaanderen mogelijk zijn: inzetten op hoge onderwijskwaliteit, maar ook op het verbeteren, vanuit onderwijs, van de socio-economische positie van minder bevoorrechte jongeren." Socioloog Dirk Geldof, UA en Odisee, meent dat het onderwijs zich beter moet aanpassen aan de diversiteit in de klas door het inzetten van meer allochtone leraars (4).

Kinderen in een gezin waar het Nederlands de thuistaal is hebben vanzelfsprekend een grote voorsprong op kinderen waarbij dat niet het geval is. Thuistaal Nederlands is zelden in de eerste generatie inwijkelingen en wordt frequenter in volgende generaties. Die evolutie wordt echter afgeremd door het feit dat vele inwijkelingen een partner blijven zoeken in het land van herkomst.

De verlaging van de leerplichtleeftijd van 6 naar 5 jaar vanaf het schooljaar 2020-2021 wordt aangegrepen door de Vlaamse regering om ervoor te zorgen dat kinderen, die thuis onvoldoende Nederlands spreken, al in de derde kleuterklas Nederlands leren en zo in het lager onderwijs met een minder grote taalachterstand kunnen starten (5). We moeten er echter naar streven dat alle kleuters vanaf de eerste kleuterklas in de school terechtkomen. Die boodschap moeten we aan de inwijkelingen overbrengen. De Nederlandse organisatie "Gilde Samenspraak" is het taal- en integratieproject van "Gilde Nederland". "Gilde Samenspraak" brengt anderstaligen in contact met Nederlandstalige vrijwilligers om de tijdens een inburgeringscursus verkregen Nederlandse taalkennis te oefenen en uit te bouwen. Vrijwilligers spreken met een anderstalige af om, in principe, gedurende een jaar iedere week een uur samen Nederlands te spreken. Meerdere afdelingen "Gilde Samenspraak" zijn actief, verspreid over Nederland. Die actie stimuleert nieuwkomers tot integratie. In 2009 verwierf de Gilde de prestigieuze ANV-Visser Neerlandia-prijs (6).

Ook in Vlaanderen bestaan meerdere organisaties met aanspreekpunten waar allochtonen een beroep kunnen doen op begeleiding voor het inoefenen van het Nederlands (7) en waar vrijwilligers zich kunnen aanbieden voor hulp bij het inoefenen van Nederlands bij allochtonen (8, 9, 10, 11, 12). Het is nuttig de betekenis van sommige veel gebruikte afkortingen te kennen: NT1 betekent Nederlands als moedertaal, NT2 verwijst naar Nederlands als tweede taal.

Inwijking in het kader van gezinshereniging wordt best afhankelijk gemaakt van taalkennis, voorafgaandelijk verworven en getest in het land van herkomst op de ambassade of het consulaat. Men kan daarbij denken aan een zelfstudiepakket, zoals Nederland georganiseerd heeft (13).

Arbeid als verdere opstap naar integratie
De werkzaamheidsgraad is het aandeel werkenden in de totale bevolking op arbeidsleeftijd (20 – 64 jaar).
In onderstaande tabel wordt volgens cijfers van de Enquête naar de arbeidskrachten (EAK) de werkzaamheidsgraad in het Vlaams Gewest in lijst gebracht tussen 2006 en 2016 bij inwoners met de Belgische nationaliteit, met een EU-nationaliteit (buiten de Belgische) en een niet-EU-nationaliteit.

Tabel 2: Werkzaamheidsgraad (%) in het Vlaams Gewest (cijfers van EAK)

	2006	2011	2016
Belgische nationaliteit	71,3	72,7	73,1
EU-nationaliteit	66,7	68,5	70,4
Niet-EU-nationaliteit	45,0	46,3	46,0

In 2016 was de werkzaamheidsgraad bij inwoners van Vlaanderen met een nationaliteit buiten de EU 46 % of 27,1 procentpunten lager dan die van inwoners met de Belgische nationaliteit (73,1 %).

Inwoners met een EU-nationaliteit hadden een werkzaamheidsgraad van 70,4 % en deden het bijna even goed als die met de Belgische nationaliteit.

Bemerk bovendien dat de lage werkzaamheidsgraad van de inwoners met een niet-EU-nationaliteit in Vlaanderen een constante is van 2006 over 2011 tot 2016 (2).

Uit een recente studie van de VDAB blijkt dat het aandeel van de allochtonen ("werkzoekenden met een huidige of vorige nationaliteit buiten de EU") in de werkloosheidscijfers gestegen is van 25 % eind 2014 naar 30 % eind 2019 (14).

Een recente studie van de Nationale Bank en de ULB leert dat, terwijl kinderen van migranten op de arbeidsmarkt gemiddeld betere kansen hebben dan hun ouders, dat niet geldt voor inwijkelingen uit Maghreblanden (Marokko, Algerije, Tunesië, Mauritanië en Libië) en Turkije (15).

In een hoger reeds geciteerde studie (1) hadden Prof. Ignace Glorieux en medewerkers al vermeld dat allochtone jongeren een jaar na het verlaten van de schoolbanken vaker geen werk hadden dan hun autochtone leeftijdsgenoten.

Als verklaringen voor deze ongelijke intrede op de arbeidsmarkt geven de auteurs vooral het opleidingsniveau en de kennis van het Nederlands aan ("Wij kunnen verwachten dat het al of niet [vlot] spreken van het Nederlands ook een sterke invloed heeft op de kansen op tewerkstelling.") en in mindere mate de sociale achtergrond. Doch voor jongeren van Turkse of Noord-Afrikaanse herkomst bleven er op basis van genoemde parameters onverklaarde verschillen met de autochtonen bestaan, zodat culturele factoren of discriminatie in overweging moeten genomen worden (1).

Volgens een VDAB-studie zijn er meerdere redenen waarom migranten een lagere activiteitsgraad, een lagere werkzaamheidsgraad en een hogere werkloosheidsgraad vertonen:

- het lage onderwijsniveau en de taalachterstand;
- socio-culturele factoren: het negatieve zelfbeeld, het vasthouden aan het kostwinnersmodel en het gebrek aan een efficiënt netwerk;
- institutionele factoren: de soms moeilijke erkenning van buitenlandse diploma's, de werkloosheidsval en het falende migratiebeleid;
- aan de vraagzijde: het beperkte aanbod van laaggeschoolde arbeid, een verdringing door hoger geschoolde profielen en discriminatie bij aanwerving (16).

Een zo goed mogelijke kennis van het Nederlands is een essentiële voorwaarde voor efficiënt werk in veilige omstandigheden. Bijgevolg verhogen alle maatregelen die de kennis van het Nederlands bevorderen, de kans op een job.

Voor jonge kinderen is dus onderwijs vanaf de eerste kleuterklas aangewezen.

In de context van tewerkstelling van volwassen inwijkelingen is ook bijkomende hulp van vrijwilligers welkom om samen met inwijkelingen Nederlands te oefenen, zoals reeds hoger besproken (7-12).

Jonge vluchtelingen, die in ons land asiel aanvragen, gaan eerst naar het Onthaalonderwijs voor Anderstalige Nieuwkomers, de OKAN-klas. Daar leren ze tot 20 uur per week Nederlands. Na een jaar stromen ze door naar het gewoon onderwijs (17).

De Toren van Babel, de grootste OKAN-klas in Gent, richt snuffelstages in tijdens het OKAN-jaar waarbij elke leerling enkele weken kan proeven van de richting die hij (zij) graag zou willen volgen, onder begeleiding van vervolgschoolcoaches voor hulp bij het kiezen van de juiste richting. De school verzorgt ook haar oud-leerlingen die er elke woensdagnamiddag welkom zijn wanneer zij hulp nodig hebben (18).

De formule van tegelijk Nederlands en een stiel leren blijkt succesvol te zijn.

Die formule wordt toegepast in de Centra Leren en Werken (CLW) met twee dagen school en drie dagen werken. In het CLW Mechelen wordt het project omkaderd met zo nodig een supplementair jaar OKAN-taalklas, vier dagen school en één dag werken, een toegepaste manier om Nederlands te leren door bv.. de praktijkles "fietsen herstellen" te combineren met het aanleren van de daarbij horende woordenschat (werktuigen, handelingen en veiligheidsmaatregelen) en begeleiding door oud-leerlingen. Uit de resultaten blijkt dat de combinatie taal- met beroepsopleiding de kansen op de arbeidsmarkt vergroot (19).

Aangezien inwijkelingen meestal niet kunnen terugvallen op een ondersteunend netwerk, kan een begeleider de werkzoekende helpen om een positief resultaat te bekomen.

Zo vermeldt de stad Leuven als taken voor de vrijwillige begeleider niet enkel Nederlands oefenen, doch ook sociale contacten leggen, het wegwijs maken in de stad, helpen bij praktische vragen en doorverwijzen naar de bevoegde diensten en instellingen (9).

Die functie van begeleider wordt soms uitgeoefend door oud-leerlingen van CLW-scholen die meegaan naar de gemeente als er getolkt moet worden en werkzoekenden aanprijzen bij werkgevers (19). Of door een oud-leerling die als budgetgids mensen helpt de weg te vinden naar de sociale en financiële steun die zij nodig hebben, hen helpt documenten in te vullen of met hen naar het loket gaat (20).

In de reeds vermelde Toren van Babel worden leerlingen niet alleen begeleid door vervolgschoolcoaches bij hun snuffelstage en geholpen om de juiste richting te kiezen, doch de coaches blijven hen ook in hun nieuwe school een jaar lang ondersteunen (18).

Zoals reeds vermeld in de studie van Prof. Ignace Glorieux (1) en van de VDAB (16) vergroten de kansen van allochtonen op de arbeidsmarkt bij een hoger scholingsniveau.

Gebrekkige kennis van het Nederlands als motivatie van de werkgever voor niet aanwerving mag niet geïnterpreteerd worden als racistisch, doch een onterechte beoordeling "gebrekkige taalkennis" kan een voorwendsel zijn om een racistisch motief te verbergen.

In 2016 kwamen bij UNIA (Interfederaal Gelijkekansencentrum) in totaal 1.361 Nederlandstalige meldingen binnen over discriminatie op basis van raciale discriminatiegronden of geloof/levensbeschouwing, waaronder 262 in verband met werk. Bemerk dat 56 % van alle meldingen bij UNIA in 2016 in het Nederlands gebeurden, 41 % in het Frans en 2 % in het Engels (2).

Waar raciale of etnische discriminatie op de arbeidsmarkt aanwezig is, moet die bestreden worden.

Stefaan Michielsen: "Maar of het bestraffen van onwillige werkgevers (…) werkzoekenden van allochtone origine gemakkelijker aan een job helpt, is twijfelachtig. Een repressief beleid is geen duurzame oplossing. Het komt erop aan de werkgevers ervan te overtuigen die mensen een eerlijke kans te bieden en hun vooroordelen opzij te schuiven. Ze hebben er zelf baat bij dat het arbeidsreservoir waaruit ze kunnen putten ruimer wordt." (21)
Aan die mentaliteitswijziging kunnen we ook als individu bijdragen.

Menswaardige huisvesting
Heel wat interessante informatie in verband met wonen en huisvesting is beschikbaar in de Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor 2018 (2).

Over het ***eigendomsstatuut*** leert het Grote Woononderzoek van 2013 in het Vlaams Gewest dat 72 % van de personen met Belgische nationaliteit eigenaar van een woning was, 19 % private huurder, 6 % sociale huurder en 2 % gratis bewoner. Bij personen met EU-nationaliteit zijn die cijfers: 54 %, 39 %, 5 % en 3 %. Bij personen met niet-EU-nationaliteit tenslotte: 21 %, 57 %, 19 % en 3 %. Dat betekent dat de grootste groep eigenaars de Belgische nationaliteit bezit en de kleinste groep eigenaars niet-EU-burgers zijn. Omgekeerd heeft de grootste groep huurders een niet-EU-nationaliteit en de kleinste groep huurders de Belgische nationaliteit.

Inzake ***sociale huisvesting*** blijkt uit hogervermelde gegevens reeds dat het aandeel sociale huurders het hoogst was bij niet-EU-burgers.

Administratieve gegevens van de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW) leren bij een onderzoek in 2016 dat 83,8 % van de sociale huurders de Belgische nationaliteit had en 10,7 % van de sociale huurders een niet-EU-nationaliteit. Afgezet tegenover de totale bevolking was bij de personen met Belgische nationaliteit 2 % van de bevolking een sociale huurder; bij de personen met een niet-EU-nationaliteit ging het om 7,8 %.

Een vaak gebruikte maatstaf voor de ***betaalbaarheid van wonen*** is de woonquote: de verhouding tussen de woonuitgaven en het beschikbare huishoudinkomen. Een woonquote van 30 % wordt beschouwd als drempel voor een haalbare woonkost.

Onderzoek in 2013 wijst uit dat bij 19 % van de huishoudens met Belgische nationaliteit in het Vlaams gewest

meer dan 30 % van het besteedbaar inkomen uitgegeven werd aan woonuitgaven. Bij de EU-burgers ging het om 30 % en bij de niet-EU-burgers om 47 %.

De ***woonkwaliteit*** in een studie van 2013 in het Vlaams Gewest werd beoordeeld enerzijds via een subjectieve inschatting van de fysische staat van de woning door de respondent zelf op basis van de nood aan herstellingen voor 6 essentiële woningelementen (criterium A) en anderzijds via een objectieve technische schouwing door specialisten (criterium B).

Tabel 3: Woonkwaliteit Vlaams Gewest 2013

	Criterium A ("slecht tot zeer slecht")	Criterium B (structureel ontoereikend)
Belgische nationaliteit	9 %	12 %
EU-nationaliteit	11 %	14 %
Niet-EU-nationaliteit	20 %	33 %

De slechtste woonkwaliteit werd dus aangetroffen in de groep met niet-EU-nationaliteit, de minst slechte bij de huishoudens met Belgische nationaliteit.

Net zoals op de arbeidsmarkt moet raciale of etnische discriminatie in de huisvestingsector bestreden worden.

Maatschappelijke participatie – netwerkvorming – verenigingsleven
Maatschappelijke integratie wordt sterk bevorderd wanneer men erin slaagt inwijkelingen te betrekken bij de bestaande Vlaamse verenigingen, gaande van wijkcomités over jeugd- en sportverenigingen tot culturele verenigingen, bij deelname aan politiek of bij specifieke ad hoc projecten. Ook de aanwezigheid van allochtone rolmodellen in de media (22), in de cultuursector (23), in de sport (24), als leerkracht (25), in de academische wereld (26), in de bedrijfswereld (24) en de politiek (27) kunnen een stimulus zijn voor maatschappelijke integratie.

Zoals blijkt uit de Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor 2018, is hier nog veel werk aan de winkel (2). Uit een bevraging (Vlaamse Gemeenschap, 2015-2017) over de frequentie van de ***sociale contacten*** met buren bleek dat de verschillen tussen de herkomstgroepen (Belgische herkomst, EU-herkomst, niet-EU-herkomst) eerder beperkt waren en dat de frequentie van de contacten met vrienden weinig of niet verschilde tussen de drie herkomstgroepen.

Een onderzoek over de deelname aan het ***verenigingsleven*** leverde echter wel duidelijke verschillen op. Uit een bevraging (Vlaamse Gemeenschap, 2015-2017) bleek dat het aandeel actieve leden of bestuursleden van minstens één vereniging in de groep Belgische herkomst 55 % bedroeg; in de groep EU-herkomst was dat 46 % en bij niet-EU-herkomst was dat 33 %.

In dat actief lidmaatschap scoorden sportverenigingen het hoogst in de 3 groepen.

In de groep Belgische herkomst stonden in de top 5 in volgorde: een sportvereniging, een hobbyclub, een artistieke vereniging, een vakbond of werkgeversorganisatie en op de 5de plaats een oudervereniging.
In de groep EU-herkomst waren dat: een sportvereniging, een hobbyclub, een sociale vereniging, een artistieke vereniging en op 5 een vakbond of werkgeversorganisatie.

In de groep niet-EU-herkomst tenslotte was de volgorde: een sportvereniging, een religieuze vereniging, een vakbond of werkgeversorganisatie, een hobbyclub en op de 5de plaats een migrantenvereniging.

Bevraging over ***cultuurparticipatie*** leverde volgende resultaten op in de Vlaamse Gemeenschap, 2015-2017.

Tabel 4: Cultuurparticipatie Vlaamse Gemeenschap 2015-2017

	Kernpubliek	Belangstellend	Incidenteel	Geen
Belg. herkomst	11 %	36 %	34 %	19 %
EU-herkomst	12 %	35 %	36 %	17 %
Niet-EU-herkomst	3 %	30 %	51 %	16 %

Bemerk dus dat voor "kernpubliek" de groep niet-EU-herkomst het laagst scoort, terwijl diezelfde groep voor "incidentele participatie" het hoogst scoort.

Bevraging over het ***internetgebruik*** (Vlaamse Gemeenschap 2015-2017) leerde dat personen met een niet-EU-herkomst het vaakst internet gebruikten, gevolgd door de personen van EU-herkomst, en dat er geen significant verschil was tussen de herkomstgroepen op vlak van de breedte van het internetgebruik uit een lijst van 14 mogelijke activiteiten.

Een bevraging van de inschrijvingen bij ***gemeenteraadsverkiezingen*** (Vlaamse Gemeenschap 2012) toonde dat het aandeel bij de burgers met EU-herkomst 13,9 % en bij de burgers met niet-EU-herkomst 10,1 % bedroeg. In 2006 waren die cijfers hoger, respectievelijk 17,1 en 13 %.

Besluit
Hopelijk kan de informatie in dit artikel zowel individuen als verenigingen aansporen tot hulp bij integratie van hier legaal verblijvende inwijkelingen.

Integratie is meestal een langdurig proces dat verloopt met wisselende successen en ontgoochelingen. Nochtans menen wij dat het de moeite waard is te pogen, op basis van duidelijke uitgangspunten en zonder naïveteit, in dialoog te gaan met inwijkelingen die tot integratie bereid zijn en hen daarbij te helpen.

De Vlamingen, die einde 19e eeuw uitweken naar Detroit of andere plaatsen in Noord- of Zuid-Amerika, zijn nu Amerikanen met de Amerikanen geworden met behoud van een (wisselende) emotionele band met het vaderland. Of het hier ook zo zal verlopen, valt af te wachten.

Eric Ponette, 11 februari 2020

REFERENTIES

1. Ignace Glorieux, Ilse Laurijssen en Yolande Van Dorsselaer: De intrede van allochtonen op de arbeidsmarkt, Onderzoek in opdracht van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming, in het kader van het programma "Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek", SSL-rapport nr. SSL/OD2/2008.08, 2008
2. Jo Noppe en Myriam Vanweddingen (Statistiek Vlaanderen), Gerlinde Doyen, Karen Stuyck, Yinthe Feys en Philippe Buysschaert (Agentschap Binnenlands Bestuur): Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor 2018, Brussel, mei 2018, https://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/docs/VMIM-Vlaamse-Migratie-Integratiemonitor-2018.pdf
3. Herman Van Goethem: De discriminatie begint al in de peutertuin, De Standaard 02.01.20
4. Dirk Geldof: Verblind door de witte leraarskamer, De Standaard 06.12.19
5. Belga, Gianni Paelinck: Leerplicht gaat van 6 naar 5 jaar, VRT-nieuws 14.03.19, www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/03/14/leerplicht-gaat-van-6-naar-5-jaar
6. Wikipedia: Gilde Samenspraak, https://nl.wikipedia.org/wiki/Gilde_SamenSpraak
7. Ik wil Nederlands oefenen in West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Gent, Provincie Antwerpen, Stad Antwerpen, Limburg, Vlaams-Brabant, Brussel: www.nederlandsoefenen.be
8. Starten met een vrijwilligerswerking in je centrum NT2: https://www.nederlandsoefenen.be/antwerpen/word-nt2-vrijwilliger
9. Stad Leuven: Vrijwillige buddy voor anderstalige nieuwkomers, www.leuven.be/buddy-nieuwkomers
10. Vrijwilligers Taal & Onderwijs: https://makers.mechelen.be/vrijwilligers-taal-onderwijs
11. Centrum voor Basiseducatie LiMiNo – Gezocht: vrijwilligers voor hulp bij Nederlandse taallessen, https://www.basiseducatie.be/centrum-voor-basiseducatie-limino/vacatures/gezocht-vrijwilligers-voor-hulp-bij-nederlandse
12. Taalvrijwilligers: www.wereld-delen.be/vrijwilliger/mogelijke-taken/taalvrijwilligers/
13. Laura Cleton, Laura Seiffert en Henrika Wörmann: Gezinshereniging van derdelanders in Nederland, mei 2017, Nederlands nationaal contactpunt voor het Europees Migratienetwerk (EMN), Dr. H. Colijnlaan, 341, 2283 XL Rijswijk, Postbus 5800, 2280 HV Rijswijk, p. 33 en 34, https://ind.nl/Documents/EMN_rapport_studie_gezinshereniging.pdf
14. Wim Van de Velden en Thomas Roelens: Hoge werkloosheid allochtonen blijft zorgenkind in Vlaanderen, De Tijd 07.01.20
15. Korneel Delbeke: Sociale lift is "stuk" voor migranten uit Maghreb, De Standaard 21.01.20
16. VDAB Studiedienst: Allochtonen op de Vlaamse Arbeidsmarkt, 2de editie 2012
17. Yves Delepeleire: Ontvlucht 2015>2019, De Standaard 14.12.19
18. Yves Delepeleire: Ontvlucht 2015>2019, De Standaard 18.12.19
19. Yves Delepeleire: Ontvlucht 2015>2018, De Standaard 10.12.19
20. Yves Delepeleire: Ontvlucht 2015>2019, De Standaard 02.12.19
21. Stefaan Michielsen: Job kansen, De Tijd 07.01.20
22. Dominique Deckmyn: Ihsane Chioua Lekhli presenteert 'De Zevende Dag' op Een – 'Zo'n rolmodel kan veel goed doen', De Standaard 20.08.13
23. Ramsey Nasr: tweede stadsdichter van Antwerpen, nl.wikipedia.org/wiki/Ramsey_Nasr
24. Tom Michielsen: Limburgse groep groeit pijlsnel met verjongingskuur voor zonnepanelen – Futech-CEO Ismaël Ben-al-Lal behoort tot de beste triatleten ter wereld, De Tijd 01.02.20
25. Nathalie Carpentier: De allochtone leerkracht: pionier, brugfiguur en rolmodel, De Standaard Weekblad 28.10.17
26. Ine Van Houdenhove: Speed-date: in 22 vragen naar hoofd en hart van Baki Topal, hoofd van de dienst Abdominale Oncologische Heelkunde en bekend van het VIER-programma Topdokters, Campuskrant KU Leuven 23.02.16
27. Assita Kanko: Samen, maar toch alleen, De Standaard 04.02.20

MEDISCHE ACTUALITEIT

Het belang van SARS-CoV-2 serologische diagnostiek

14.05.2020

Sinds begin mei bieden de meeste klinische laboratoria de bepaling van SARS-CoV-2 antistoffen in bloed aan. Hiermee komen de laboratoria tegemoet aan een bijzonder sterke vraag vanuit de maatschappij. Er wordt een debat gevoerd over de zin of onzin van serologische testen. Het breed aanbieden van een combinatie van RT-PCR en serologische testen is nochtans een opportuniteit in de strategie om de epidemie na opheffing van de strikte lockdown maatregelen onder controle te houden.

SARS-Cov-2 is een RNA-virus met de vorm van een pleomorf sferisch partikel omgeven door een enveloppe. De virale enveloppe bestaat uit een dubbele laag lipiden waarin de membraan (M), enveloppe (E) en spike (S) structurele proteïnen verankerd zitten. Het S-glycoproteïne bestaat uit twee functionele eenheden S1 en S2. Het S1 proteïne is verantwoordelijk voor de binding aan de gastheercel door middel van het receptor-bindend domein (RBD). Het S2 is noodzakelijk voor de toegang tot de gastheercel. SARS-Cov-2 heeft net zoals SARS-CoV een sterke affiniteit voor de angiotensin-converting enzyme 2 receptor (ACE2) die bij de mens vooral in de pneumocyten tot expressie komt. Het S-proteïne heeft sterk immunogene eigenschappen. Het kan een belangrijke rol spelen als doel voor antistoffen met neutraliserende capaciteit die de toegang van het virus tot de gastheercel kunnen blokkeren.

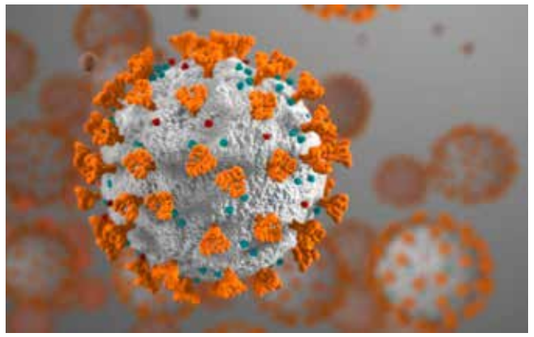
De kinetiek van de immuunrespons tijdens een COVID-19 infectie is op dit moment nog onduidelijk. Maar de kennis over SARS-CoV en MERS-CoV helpen om een aantal hypothesen aannemelijk te maken. De ernst van een COVID-19 infectie wordt meebepaald door de leeftijd, geslacht en comorbiditeit zoals diabetes, obesitas, hypertensie en chronisch longlijden. Daarnaast kunnen ook genetische factoren een rol spelen (HLA-I en II haplotypes). Een verstoorde immuniteit met een onvermogen om een tegen SARS-CoV-2 gerichte adaptieve immuunrespons op te bouwen, zou aan de basis liggen van het verhoogd risico op een ernstig verloop van de infectie. De cytokine storm kan in dit geval leiden tot een massieve inflammatoire infiltratie in de longen, maar ook in andere vitale organen zoals het hart, de lever en de nieren. De beperkte kans op het ontstaan van een cytokine storm kan verklaren waarom kinderen een lager risico op het ontwikkelen van een ernstige infectie blijken te vertonen.

Voor de diagnose van een acute COVID-19 infectie is de RT-PCR detectie van het SARS-CoV-2 RNA de eerste keuze. De bepaling wordt bij voorkeur uitgevoerd op een nasofaryngeale wisser of een BAL vocht. De gedefinieerde gevalsdefinitie is bepalend voor de triage van patiënten die voor deze test in aanmerking komen. Ondanks het duidelijk nut van de RT-PCR test dient rekening gehouden te worden met een aantal beperkingen. De gevoeligheid wordt in sterke mate bepaald door de afname van het staal. Door het tekort aan nasofaryngeale wissers worden heel wat testen uitgevoerd op al dan niet gecombineerde neus- en keelwissers. Eén van de grotere studies suggereert omwille van de lagere gevoeligheid om geen orofaryngeale afname te gebruiken binnen de periode van 8 dagen na de start van de symptomen. De RT-PCR analyse is bovendien complex, technisch moeilijker uitvoerbaar en eerder duur. Hierdoor is dit type analyse minder geschikt als screening methode. Dat betekent dat asymptomatische personen of personen met enkel milde symptomen niet getest worden terwijl ze wel een potentiële bron voor transmissie zijn. We vermelden voor de volledigheid dat er ook SARS-CoV-2 antigen testen beschikbaar zijn. Deze testen hebben het voordeel dat ze eenvoudig uit te voeren zijn en snel een resultaat geven, maar hebben door hun inferieure gevoeligheid ten opzichte van RT-PCR slechts een beperkt nut.

De serologische testen zijn gebaseerd op de detectie van IgA, IgM en IgG antistoffen in bloed. Door de mucosale invasie van SARS-CoV-2 blijken IgA type antistoffen het snelst te verschijnen en zouden ze een rol kunnen spelen bij een vroege detectie van de infectie. Door hun beperkte specificiteit hebben IgA gebaseerde testen echter nauwelijks een meerwaarde ten opzichte van de RT-PCR analyse. Wel zouden hoge antistof titers tijdens de eerste fase van de infectie een prognostisch ongunstige betekenis hebben. Opvallend is ook de vaststelling dat de gemiddelde tijd tot seroconversie van de IgM en IgG type antistoffen onderling niet veel verschilt (12 dagen voor IgM versus 14 dagen voor IgG). Op dit moment kan gesteld worden dat IgG antistoffen in de meeste gevallen (>99%) kunnen gedetecteerd worden na een incubatieperiode van minstens 14 dagen te rekenen vanaf de start van een bewezen symptomatische COVID-19 infectie. Dat geldt eveneens voor de asymptomatische personen, hoewel in deze populatie de incubatieperiode uiteraard niet correct ingeschat kan worden. De specificiteit van de testen wordt bepaald door het gebruikte antigen. Antistoftesten gericht tegen het S-proteïne worden gekenmerkt door een betere specificiteit, maar met een iets lagere gevoeligheid in vergelijking met antistoftesten gericht tegen het N-proteïne. Het N-proteïne is een conservatief eiwit en vertoont dus een sterkere overeenkomst tussen de verschillende Corona virussen. De meeste commerciële testen die in België momenteel op de markt zijn, beschikken over een voldoende gevoeligheid en specificiteit. Maar ook bij deze serologische testen dient er rekening gehouden te worden met een aantal beperkingen. De vereiste minimale incubatieperiode is niet altijd even duidelijk. Een negatief resultaat kan dus een recente infectie (<14 dagen) niet uitsluiten. Een positief resultaat kan dan weer een vals gevoel van veiligheid geven. Op dit moment is niet geweten hoe lang de antistoffen beschermend werken. Om een immuniteit te kunnen geven, dienen de gevormde antistoffen over een voldoende neutraliserende capaciteit (anti-RBD) te beschikken. Studies tonen aan dat dit bij slechts 70% van de seropositieve populatie het geval zou zijn. Maar zelfs in geval van voldoende neutraliserende capaciteit is het onduidelijk hoe lang de antistoffen beschermend zullen werken.

Het is niet denkbeeldig dat we SARS-CoV-2 niet kunnen uitroeien. In dat geval dient de strategie erop gericht te zijn om de epidemie onder controle te houden na de opheffing van de fase van strikte lockdown. Vermoedelijk zal deze strategie aangehouden blijven tot een gepaste behandeling of vaccinatie beschikbaar worden gesteld. Een cruciaal onderdeel van deze strategie is te weten wie geïnfecteerd is, wie nog geïnfecteerd kan worden en wie mogelijk over immuniteit beschikt na een doorgemaakte infectie. Het is duidelijk dat het breed aanbieden van een combinatie van RT-PCR en serologische testen in deze context noodzakelijk is. De serologische testen kunnen om diverse redenen van complementair nut zijn: detectie van asymptomatische dragers, contact-tracing, serologisch paspoort, testen in kader van werkhervatting, testen van gezondheidsmedewerkers, serologische status binnen kwetsbare groepen en epidemiologische studies. Het resultaat van zowel een RT-PCR als een serologische test is te beschouwen als een momentopname. Repetitieve bepalingen in vooraf te definiëren gevallen kunnen noodzakelijk zijn.

Op het moment van schrijven is er voor het uitvoeren van de serologische testen helaas nog geen gevalsdefinitie gedefinieerd. Dat is jammer. Los van de koppeling aan een eventuele terugbetaling zouden de resultaten al enkele weken nuttig gebruikt kunnen worden. De discussie gaat niet over het nut van een individuele serologische bepaling, maar wel over het nut in de context van een stabilisatie- en exit-strategie. Binnen een duidelijk gedefinieerde strategie zal de individuele serologische bepaling toch een meerwaarde bieden ten opzichte de testen die op dit moment zonder strategisch kader breed aangevraagd en geanalyseerd worden.

Wencel Top
Klinisch bioloog
Medisch Labo Medina

(1) Zhao J., et al. Antibody responses to SARS-CoV-2 in patients of novel coronavirus disease 2019. Clin Infect Dis. 2020 Mar 28
(2) Goudsmit J. The paramount importance of serological surveys of SARS-CoV-2 infection and immunity. Eur J Epidemiol. 2020 Apr;35(4):331-333
(3) Lee CY., et al. Serological Approaches for COVID-19: Epidemiologic Perspective on Surveillance and Control. Front Immunol. 2020 Apr 24; 11:879
(4) Zainol Rashid Z., et al. Diagnostic performance of COVID-19 serology assays. Malays J Pathol. 2020 Apr;42(1):13-21
(5) Infantino M., et al. Serological Assays for SARS-CoV-2 Infectious Disease: Benefits, Limitations and Perspectives. Isr Med Assoc J. 2020 Apr;22(4):203-210
(6) Perera RA., et al. Serological assays for severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 (SARS-CoV-2), March 2020. Euro Surveill. 2020 Apr;25(16)
(7) Farnsworth CW., Anderson NW. SARS-CoV-2 Serology: Much Hype, Little Data. Clin Chem. 2020 Apr 28
(8) Theel ES., et al. The Role of Antibody Testing for SARS-CoV-2: Is There One? J Clin Microbiol. 2020 Apr 29

(F)ACTUEEL

DENEMARKEN

“Denemarken is buitenlandse studenten zat: wij kunnen niet het onderwijs van andere landen faciliteren.Het aantal plaasten voor buitenlandse studenten bij Engelstalige studies wordt daarom drastisch verminderd”.Uit een analyse van de Deense overheid blijkt dat bijna de helft van de buitenlandse studenten na afwerken van hun studies naar hun eigen land terugkeren om daar een baan te zoeken.

Het is natuurlijk wel goed dat er internationale studenten in Denemarken zijn, zegt Tommy Ahlers de minister van Hoger Onderwijs en Wetenschap-maar studenten uit de Europse unie betalen geen collegegeld en de helft krijgt een studiefinanciering.

De overheid kijkt ook kritischer naar het aanbod Engelstalige studies,en wil ook de “manie” stoppen om steeds meer Deense studies in het Engels aan te bieden om zo meer internationale studenten aan te trekken.Het aantal buitenlandse studenten aan een Engelstalige Deense opleiding groeide van 7.500 in 20024 tot meer dan 23 duizend in 2017.

Op ogenblik van verschijnen van het interview had het voorstel van de minister om een beperking op te leggen aan het aantal buitenlandse studenten de goedkeuring van zes van de acht Deense universiteiten.
Bron: de Volkskrant 09/12/2019.

Frank Goes

VAN DE GENTSE KANAALZONE TOT EEN LEUVENS ALUMNUS.

Ja, nee, toch wel: dit is, kort samengevat, het verhaal van de overheidstoestemming voor het bouwen van een biomassacentrale in de Gentse kanaalzone. Volgens De Tijd van 18 januari is daar nu een definitieve toelating voor, maar de centrale zal heel wat kleiner zijn dan in het oorspronkelijke plan voorzien was. De nieuwe centrale zal enkel houtafval van containerparken en bedrijven uit de streek verbranden; afval dat met binnenschepen zal worden aangevoerd - voorheen ging het om geïmporteerde biomassa. Wel zal de centrale nu slechts een vermogen van 20 megawatt hebben – voorheen 10 keer meer.
Hoe komt zo’n overheidsbeslissing tot stand? De milieulobby, en in de eerste plaats de zeer machtige internationale klimaatlobby, wegen op de beslissing. Centraal staat hier, allicht tot niemands verbazing, de vrijstelling van CO_2; maar ook wat er gebeurt met houtafval, speelt mee. De nieuwe centrale verbrandt alleen houtafval; en haar luchtzuiveringsinstallatie zal ervoor zorgen dat zij jaarlijks veel minder CO_2 uitstoot dan een gascentrale – gas, de ‘properste’ van de fossiele brandstoffen. Waarom dan echter geen houtafval verbranden van eender waar ter wereld? De ecologische voetafdruk, weet je wel. Maar ook de bomen hebben hiermee te maken want zij beschermen de natuur tegen een overdosis CO_2; en helaas krijgen zij al enkele decennia de hoeveelheid geloosde CO_2 niet meer verwerkt. Onze bossen zetten, met behulp van fotosynthese, CO_2 om tot suikers om deze dan verder te gebruiken voor de aanmaak van vezels; houtvormende planten verharden vervolgens deze vezels tot hun houtskelet. Maar eenmaal de boom, spontaan of door mensenhanden, aan zijn einde komt, is het de vraag wat er met het in zijn hout gesekwestreerde CO_2 moet gebeuren: het hout verbranden jaagt immers alle gesekwestreerde CO_2 terug de atmosfeer in – een gruwel voor al wie overtuigd is dat CO_2 de klimaatopwarming veroorzaakt. Voor Valerie Trouet die al een 20-tal jaren bomen bestudeert, moet het hout van een gevelde boom daarom liefst een duurzame bestemming krijgen, zoals bijvoorbeeld in de bouw (denk aan een trap of aan steunbalken). Bomen vellen om hun hout tot pellets te verwerken, is dus uit den boze: alleen houtafval dat voor niets anders meer dienstig is, mag voor verbanding in aanmerking komen, luidt Valerie’s expertadvies. En in feite mogen er dan ook geen andere mogelijkheden meer zijn: want, zo leren ons sommige collega’s van Valerie, men kan de vrijstelling van (een deel van) het opgeslagen CO_2 aanzienlijk afremmen door het (snoei- en ander) hout te versnipperen (hakselen) en het op de grond uit te strooien of het in de grond te verwerken om zo de bodemstructuur te verbeteren.
Ach ja: wie is Valerie Trouet ook weer? Zij is een Vlaamse onderzoekster die aan de KUL bio-ingenieur studeerde, en vandaag verbonden is aan het *Laboratory of Tree Research* van de *University of Arizona* (VS). En via haar verbindt een virtuele draad dus de Gentse Kanaalzone met de KUL, met een ommetje langs Arizona weliswaar.

Willem Amery

Het MaxiPlan, de rem op je medische kosten

Terugbetaling van **50 %** van **alle** wettelijke remgelden tot **1.000 euro!**
Tandzorgen tot **500 euro**
Hoorapparaten tot **500 euro**
Orthodontie tot **250 euro**
Geboorteforfait tot **200 euro**
Anticonceptie tot **25 euro**

(Eigenbijdragen niet vergoed tegemoetkoming 23,08 | verzekeringspremie 2020)

Ontdek meer voordelen op vnz.be of bel gratis 015 28 90 90
vnz, verrassend voordelig

VNZ Vlaams & Neutraal Ziekenfonds

KORTE BERICHTEN

Antwerpse artsen...

Antwerpse artsenvereniging steunt de zorg voor kansarmen en kwetsbaren in de Antwerpse regio

Vierhonderd jaar geleden in 1620 werd de Antwerpse artsenvereniging, Collegium Medicum Antverpiense opgericht, als voorloper van de huidige Koninklijke Artsenvereniging van Antwerpen. De aanzet voor de oprichting was de noodzaak om de toen sedert 1583 te Antwerpen woedende pestepidemie te bestrijden en tegelijk om de beroepsbelangen te verdedigen tegen de tussenkomst van kwakzalvers. Dit ging toen reeds gepaard met een filantropische bekommernis: de kosteloze zorgenverstrekking aan behoeftigen.

Nu 400 jaar later, tijdens een nieuwe epidemie in onze regio's en de hele wereld, heeft de vereniging KARVA besloten een nieuw initiatief in het leven te roepen. De artsenverenging ondersteunt financieel enkele projecten of organisaties, die begaan zijn met de fysische, psychische of sociale gezondheidstoestand van kansarmen of kwetsbaren in onze maatschappij. Arts-leden van de vereniging droegen de organisaties voor en willen hiermee een krachtig signaal geven van solidariteit in deze moelijke tijd.

KARVA schenkt aan vier organisaties elk een som van 5.000 euro om hun zorg voor de kansarmen of kwetsbaren in onze regio en stad te versterken

- Ghapro-Violett is een organisatie die gezondheidszorg en hulpverlening aanbiedt aan sekswerkers, een groep die omwille van hun economisch precaire situatie nu dubbel getroffen wordt door de COVID-19 epidemie
- Filet-Divers is een bruisend kansencentrum en sociale kruidenier. De organisatie zorgt nu tijdens de epidemie voor gratis voedselpakketten en bijkomende noodhulp aan mensen die het financiëel moeilijk hebben
- Zenith is een organisatie die zich met heel veel vrijwillgers inzet voor de minstbedeelden en vooal nu ook voor kansarme gezinnen met schoolgaande kinderen
- Onthaal Sint-Antonius van Padua zorgt voor een warm onthaal, voedselpakketten, steun aan kansarmen, zowel aan alleenstaanden als gezinnen met kinderen.
- "Domo :een project dat laagdrempelige, preventieve gezinsondersteuning biedt aan huis bij kwetsbare gezinnen, met kinderen onder de twaalf jaar en aanstaande gezinnen. Zij focussen op bevordering van talentontwikkeling bij kinderen, versterken netwerken van kwetsbare gezinnen, bevestigen ouders in hun opvoedende rol en voorkomen dat alledaagse problemen onoverkomelijk worden."

De steun sluit volledig aan bij de oorspronkelijke en huidige doelstellingen van de vereniging.

Voor informatie over de Koninklijke Artsenvereniging van Antwerpen – zie www.karva.be of via mail info@karva.be

RECENTE POGING VERDERE VERENGELSING HOGER ONDERWIJS AFGEBLOKT

Het decreet dat in juli 2012 over de taal van het hoger onderwijs (onderwijs in universiteiten en hogescholen) werd gestemd, is ingewikkeld door het onderscheid tussen anderstalige en niet-anderstalige (= Nederlandstalige) opleidingen. In de "anderstalige opleidingen" mogen de hogescholen en de universiteiten maximum 6 % van de bacheloropleidingen en 35 % van de masteropleidingen in een andere taal dan het Nederlands organiseren. In de "niet-anderstalige opleidingen" kunnen zij tot 18,33 % van de vakken in de bachelors en tot 50 % van de vakken in de masters in een andere taal (meestal het Engels) organiseren.

In een persbericht van 6 januari 2020 meldde De Standaard dat de Vlaamse regering had beslist, enerzijds de anderstalige bacheloropleidingen uit te breiden van 6 naar 9 % - zoals in het regeerakkoord werd aangekondigd

– doch anderzijds in de Nederlandstalige bacheloropleidingen het toegelaten % van de anderstalige vakken op te trekken van 18,33 tot 50 %, zoals in de masteropleidingen. (Dat betekent een uitbreiding met factor x 2,7.) Dat staat te lezen in een ontwerp van decreet, dat in eerste lezing werd goedgekeurd door de Vlaamse regering.
Het was de verdienste van de professoren Gita Deneckere, Bruno De Wever, Bart Maddens, Dave Sinardet, Hendrik Vos en Antoon Vrints (historici en politicologen van de UGent, KU Leuven en VUB) zich tegen het tweede deel van de hierboven vermelde beslissing te verzetten met een opinieartikel "Gelijke kansen? *Forget it*!" (De Standaard 14.01.20). Dezelfde dag volgde Ghislain Duchâteau namens de Vereniging Vlaamse Academici (VVA) met een protestbrief naar minister-president Jan Jambon en minister Ben Weyts. Tenslotte publiceerden meerdere Vlaamse verenigingen, o.m. het VAV, op 4 maart ll. in Knack of elders het artikel "Het is onaanvaardbaar dat er nog maar kan gedacht worden aan het verder verengelsen van het onderwijs."

De Vlaamse Beweging hanteert meerdere argumenten voor het behoud van het Nederlands in het hoger onderwijs. Vooreerst gebeurt een genuanceerde kennisoverdracht best in de moedertaal van student en docent. Verder wordt door de overschakeling in het hoger onderwijs naar het Engels vooral voor kansarme jongeren – en nog meer voor kansarme allochtonen – de drempel verhoogd. Bovendien kan worden verwacht dat, bij overschakeling naar het Engels, het Nederlands als wetenschappelijke taal zal wegkwijnen; daarbij dreigt een watervaleffect te ontstaan naar het middelbaar en later naar het lager onderwijs, zodat het Nederlands uiteindelijk gedegradeerd wordt tot een keuken- en tuintaal. Tenslotte komen de meeste afgestudeerden uit het hoger onderwijs terecht in een beroep waarin het Nederlands de voertaal is.
Op 20 maart ll. kwam de uiteindelijke uitspraak van de Vlaamse regering dat het onderwijsdecreet 30 werd goedgekeurd, doch dat de passage uit het voorontwerp waarin het licht op groen werd gezet voor een verhoging van het aantal Engelstalige lessen in de bacheloropleidingen van 18,33 naar 50 %, werd geschrapt. (Filip Michiels: 'Nederlands is een volwaardige taal, ook in de aula en in het laboratorium', www.doorbraak.be 22.03.20).

Eric Ponette, 29 april 2020

75STE GENEESKUNDIGE DAGEN VAN ANTWERPEN 2020
donderdag 10 – zaterdag 12 september 2020
UAntwerpen, campus Drie Eiken

Een jubileumjaar, en bovendien het jaar van de viering van 400 jaar Koninklijke Artsenvereniging van Antwerpen

Het thema is "Geriatrie"
voorzitters: Prof. Dr. Anne-Marie De Cock en
Prof. Dr. Lieve Peremans"

Woord van de Hoofdredacteur

Neen ,ik ga Johan Cruyff niet parafraseren,maar hij had wel gelijk. Aan elk nadeel is een (soms weliswaar klein) voordeel. En dat voordeel moeten wij koesteren. Voor hen die getroffen werden of worden of hun dierbaren natuurlijk het medevoelen van gans onze groep.
Het positieve aan de huidige-gevangenis-toestand is dat: onze agenda's leeg zijn-er is dus tijd vrij om andere dingen te doen of te plannen.

Wij rijden(ik toch)trager met de auto voor onze essentiële verplaatsingen,want er is toch tijd zat.

Vele mensen op straat zeggen zelfs al eens goedendag:iets dat wij enkel bij bergwandelingen gewoon waren.
Velen hebben de natuur zien ontwaken bij de start van de "opsluitperiode".

Na ons "Symposiumnummer" opnieuw een nummer zoals jullie het gewoon zijn,met dank aan iedereen die regelmatig,of af en toe,een bijdrage levert.

Ook langs deze weg een woord van dank aan iedereen die de zieken verzorgde en verzorgt-zij krijgen regelmatig een applaus maar daar mag het natuurlijk niet bij blijven.

CULTUUR - BOEKEN

DIRK LAHAYE
VIVAT ACADEMIA VIVANT PROFESSORES II
De tweede generatie

Einde 2019 gaf em. prof. Dirk Lahaye, faculteit geneeskunde KU Leuven, een boekje uit met gedichtjes over professoren geneeskunde van de tweede generatie sinds de oprichting van de zelfstandige Nederlandstalige Leuvense universiteit in 1968. Het is een vervolg op een analoog boekje in 2018 over de eerste generatie.
Het bevat 55 mild humoristische gedichtjes, waarin activiteiten en karaktertrekken van de betrokkenen ludiek beschreven worden, telkens vergezeld van een foto.

De lezer, die zelf cursus bij hen volgde, zal ongetwijfeld al of niet nostalgisch, mijmeren: "Ja, zo was hij/zij".

Citaat uit het eerste gedicht: "… straks spreekt iedereen nog met schand over d'universiteit van 't Hageland." Het vervolg leest u zelf wel.

Een boekje met jeugdherinneringen om naar terug te grijpen.

Eric Ponette

Te bestellen bij Dirk Lahaye, E-post: dirk.lahaye@kuleuven.be
Prijs: 10 euro/stuk exclusief verzendingskosten
Kan ook ten huize worden afgehaald bij Dirk Lahaye, Waversebaan, 160, 3001 Heverlee.
Tel.: 016/40 53 24

★★★★

ANGELA STENT
HET RUSLAND VAN POETIN
Spectrum, 2019, 400 blz.

Tijdens de laatste decade is Rusland onder Poetin's leiding er in geslaagd om na de politieke chaos en economische achteruitgang van de jaren negentig onder Yeltsin op militair en geopolitiek vlak opnieuw een van de drie wereld grootmachten te worden. In dit boek beschrijft Angela Stent , hoogleraar aan *Georgetown University* en wereld befaamd expert in Oost-Europese studies haarfijn en verhelderend hoe deze onverwachte evolutie kon tot stand komen. Het wereldbeeld van Poetin , geworteld in het Russisch nationalisme , zijn verleden als leidende figuur in de Russische geheimdienst (KGB) en zijn momenteel onbetwiste positie als alleenheerser verklaren deze ommekeer. Boeiend en bevattelijk geschreven is *Het Rusland van Poetin* de onmisbare gids voor alle geïnteresseerden om de nieuwe werkelijkheid in het huidige Rusland en de koude oorlog tussen Rusland en het Westen , die ondertussen opnieuw is opgevlamd , beter te begrijpen .

A.Baert

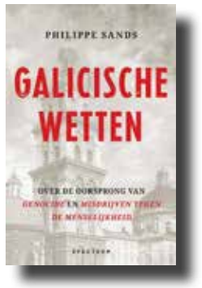

★★★★★

BILL BRYSON
HET LICHAAM
Atlas Contact , 2019 , 447 blz.

Bill Bryson is wereldwijd bekend door zijn succesboek : *een kleine geschiedenis van bijna alles,* waarin hij onze huidige wetenschappelijke inzichten over het ontstaan van de wereld toegankelijk maakte voor het grote publiek .In zijn nieuw boek neemt hij de lezer mee voor een fascinerende reis doorheen het menselijk lichaam. De encyclopedische kennis van de auteur over de meest recente wetenschappelijk gegevens van de menselijke anatomie en fysiologie is eenvoudig weg verbluffend. De stijl is verrukkelijk zeer toegankelijk en grappig. Meer dan 750 referenties en een bibliografie van meer dan 250 boeken getuigen van de uitgebreide en diepgaande literatuurstudie , die voorafging aan de redactie van dit onweerstaanbaar en uitermate leerzaam naslagwerk.

A.Baert

★★★★

PHILIPPE SAND
GALICISCHE WETTEN
Spectrum , 2019 , 512 blz.

Dit boek beschrijft de oorsprong van de begrippen : Genocide en Misdrijven tegen de menselijkheid. De auteur is hoogleraar Internationaal recht aan University College London en bekend mensenrechten advocaat. Hij beschrijft zijn boeiende en aangrijpende historische speurtocht naar de tragische geschiedenis van zijn familie , waarvan vele leden slachtoffer werden van Hitler's vernietigingskampen . Dit boeiend verhaal is vermengd met de levensloop van de twee Joodse mensenrechten advocaten R. Lemkin en H. Lauterpacht , beide overlevenden van de Holocaust ,die tijdens het proces van Neurenberg de juridische grondslag legden van de begrippen Genocide en Misdrijven tegen de menselijkheid. Het boek is gecentreerd rond de West-Oekraïense stad Lviv (Lemberg). Dit was , tijden het Habsburgs bewind , het academisch en administratief centrum van de provincie Galicië onder het Habsburgs bewind , waar deze twee advocaten studeerden maar ook een de plaats van waaruit H. Frank , Hitler's beruchte advocaat en leider van de Nazi vervolging in deze Oost-Europese regio , zijn massamoorden organiseerde. Het boek is meeslepend geschreven doordrenkt met melancholie en verdriet , maar getuuigt ook van sereniteit en onthechting .Het is een wetenschappelijk onberispelijk gedocumenteerd en zeer geslaagd werk , dat niemand onberoerd laat.

A.Baert

★★★★★

FRANK J GOES
HOE DIEREN DE WERELD ZIEN
Sterck en De Vreese, Blz 304, ISBN 978 90 5615 537 7

Wie dacht dat onze hoofdredacteur Frank Goes alles geschreven had over het oog komt bedrogen uit. Zijn recentste boek " Hoe dieren de wereld zien" vormt wellicht het sluitstuk van zijn reeds bekende publicaties. Alhoewel?

Terecht staat in de inleiding het titelblad van het wereldbefaamde boek van Darwin "On the origin of species". Gedurende een periode van miljoenen jaren evolueerden de ogen langs verschillende wegen van basispots naar uiterst gecompliceerde registratiesystemen. Er zijn ongeveer tien verschillende manieren waarop het oog een beeld kan vormen. De auteur toont aan dat de natuurlijke selectie de beste ogen per diergroep, afgestemd op de leefomstandigheden, heeft voorzien.
Alles komt aan bod, gaande van de geologische tijdschaal en het ontstaan van het leven, de werking van het oog bij mens en dier, soorten ogen en om te eindigen de werking van de ogen bij bekende dieren. Het werk is verlucht met talloze schitterende illustraties en sluit af met een indrukwekkende bibliografie.
Met dit werk herbevestigt hij zijn faam als een van de meest veelzijdige oftalmologen ter wereld.

Een absolute aanrader en een Vlaamse Pulitzerachtige prijs waardig.
Terecht schrijft Dirk Draulans de inleiding.

Jan Dockx

CULTUUR - MUZIEK

250 JAAR LUDWIG VAN BEETHOVEN
Onder vurige pen en luisterend oor van Jan Cayers

Nu Radio *Klara* in 2020 de rode loper uitrolt voor ***wereldwijde viering van Beethovens*** 250e verjaardag, deelt vanzelfsprekend ook Jan Caeyers, Vlaams musicoloog, docent KUL, dirigent van Le Concert Olympique en notoir Beethoven specialist, in het triomfantelijk onthaal van deze muziekhistorische actualiteit.

Omdat Jan Caeyers reeds grote internationale bekendheid genoot als dirigent van de Beethoven Academie, leek het mij (zowat 10 jaar geleden) bijzonder opportuun om voor tijdschrift *Periodiek* (2010 nr1) de boekbespreking te verzorgen van Caeyers' toenmalig gloednieuw boek. Verschenen in 2009 onder de titel ***BEETHOVEN , EEN BIOGRAFIE,*** auteur ***JAN CEYERS*** maakte het als eerste Beethoven biografie in het Nederlandse taalgebied heel wat ophef! Het monumentale werk kreeg de meest gastvrije aandacht op muzikaal én mediatiek vlak: een muzikale bestseller! Vooral Radio *Klara v*erleende prominente steun en intensieve medewerking bij de breed culturele promotie en internationale bekendmaking van dit muzikaal ingrijpend magnum opus. Dirigent Caeyers liet als biograaf dit spraakmakend omvangrijk boek verschijnen als resultaat van persoonlijk, intensief en gedreven muzikaal wetenschappelijk onderzoek en redactioneel werk, méér dan vijf jaar lang uitgevoerd. Die 'Weense jaren' zoals hij ze graag noemt, waren voor hem van onschatbaar belang : ze vormden bron én garantie voor de uitzonderlijke biografische en muziekhistorische waarde van het eindproduct. Buitenlandse uitstraling liet niet lang op zich wachten: in 2012 prijkte Duitstalige versie '*Beethoven. Der Einsame Revolutionär* ' ostentatief in muziekhandel van Weense Staatsopera! In 2013 verscheen *'Beethoven'* (Hongaarse editie); Engelstalige editie komt klaar in 2020. De *Frankfurter Allgemeine Zeitung* liet enthousiast de loftrompet steken: ***"Und hier wird die Biographie eines Musikers, geschrieben von einem Musiker, selber zu Musik."*** Opmerkelijke lof voor de auteur, met referentie naar zijn creatieve schrijftaal. Muzikale intuïtie en literaire zeggingskracht gaan hier inderdaad succesvol samen. Al wat er aan emotionele expressie van grenzeloos diep- menselijke gevoelens hoorbaar lééft in Beethovens sublieme, niet tastbare muziek, wordt voor de luisteraar voelbaar gesuggereerd via rijk genuanceerd fijnzinnig woordgebruik. Met bijzonder genoegen verwijs ik naar dit boek als een absolute 'must'.

Caeyers wordt op internationaal niveau erkend als een der grootste Beethoven specialisten ter wereld. In het raam van **de bijzondere Beethoven viering** in 2020 genoot zijn succesvolle ***Beethoven biografie*** in november 2019 een herwerkte ***heruitgave*** Gans in die lijn ligt ook ***Klara's hernieuwde samenwerking met J. Caeyers*** om (zoals in 2009) actief via ***radioseries*** Beethovens meesterschap te belichten; een 9-delige reeks is aldus gestart. *Klara in de Singel* gaf de toon aan voor toekomstige concerten. In die samenwerking kadert **ook de *speciale CD collectie 'Best of Beethoven' met 4 CD opnamen,*** representatief voor alle facetten van zijn muziekoeuvre. **Jan Caeyers motiveert de keuze:" *Uiteindelijk heb ik gekozen om de muziekliefhebber een zo breed als mogelijk spectrum van Beethovens werk aan te bieden: muziek uit alle periodes van zijn carrière, sleutelwerken en gelegenheidsstukken, composities voor de grote concertzaal of voor de intieme ruimte, instrumentaal of vocaal, met het grote gebaar of met kwetsbare tederheid, bekend en onbekend. En dit alles in de hoop dat de luisteraar een volledig en tegelijkertijd meer genuanceerd beeld van de componist krijgt, en vooral dat hij geniet van de wondermooie muziek die Beethoven de mensheid heeft geschonken."***

Tot persoonlijke voldoening draagt bij dat je al deze muziekstukken terugvindt in de Biografie, via register achteraan, met verwijzing naar de corresponderende tekstpagina's. Je kan elk stuk intens beluisteren, met Caeyers' toelichting rustig erbij! Gezien ***chronologisch tijdsverband werd gerespecteerd,*** is deze muziekcollectie tegelijk introductie én persoonlijke muzikale confrontatie. Beluistering maakt ons ongemerkt tot 'bevoorrechten'. Op subtiele wijze worden wij emotioneel betrokken in dit kleur- en klankenrijk verhaal dat ***de groei van Beethovens muzikaal genie*** weergeeft. Niets stoort de relatie tussen Beethoven (via vertolking) en jezelf als unieke luisteraar. In elk deel van dit schitterend uitgekiend muzikaal palet musiceren uitvoerders met gevestigde faam in het genre dat hun meesterschap reflecteert. Vermits Beethoven jarenlang zijn roeping als briljante concertpianist en improvisator bleef cultiveren, totdat doofheid dit bemoeilijkte,, hoor je in deze bloemlezing, naast alle mooie instrumenten die hier glanzend aantreden, ook de aparte hartslag en blijvende liefde van Beethoven voor *zijn* instrument, het klavier! Vanuit elk opzicht en in elk genre straalt , 4 CD lang, Beethoven op zijn best!

Terugblikkend op 12 jaar muziekcultuur bij *Periodiek,* werd , in rubriek Cultuur Muziek, regelmatig aan Beethovens romantische muziek een vast forum gegeven. Wellicht herinneren lezers zich de vele opnamen gewijd aan *Beethovens Intieme Kamermuziek,* met één of meerdere instrumenten in de hoofdrol. Topmusici met wereldfaam (w.o. A.Hewitt, G.Sokolov, Pl.Mangova, I.Faust , A.Lubimow) verzorgden een prachtig veelzijdig muzikaal portret, aangevuld door *complete* verzameling onsterfelijke strijkkwartetten (8CD schitterend hoogtepunt) vertolkt door beroemd Belcea Quartet.

CD aanbod 2020 biedt interessant opera werk. Recent verscheen bij *Harmonia Mundi* ***Beethovens opera Leonore*** (libretto versie 1805) in vocaal briljante solistenbezetting, met Zürcher Sing Akademie en Freiburger Barockorchester o.l.v. van onvolprezen ***René Jacobs.*** Wie ooit teleurgesteld werd door mogelijks minderwaardige enscenering en regie bij opvoering van (later gecomponeerde) opera ***Fidelio***, zal best tevreden zijn met deze *concertante* uitvoering van de *Leonore versie,* die eigenlijk als dramatisch gegeven *Fidelio* voorafging. De opname is optimaal verzorgd; de stemmen klinken als perfecte juwelen; vocale lyriek en dramatische présence triomferen en kunnen de meest kritische beoordeling doorstaan. Het orkest is zoals steeds bij R.Jacobs een weelde voor het oor. Zoals in de reeds vroeger besproken, gelauwerde uitvoeringen van *Bachs Passionen, Glucks opera 'Orfeo ed Eyridice' en Mozarts meest bekende opera's)* blijft ook nu René Jacobs' imago toonaangevend: we ontmoeten andermaal een uniek bezielende dirigent/musicus, vol muzikale inspiratie, durf en originaliteit.

Dit Beethoven relaas luidt voor mij een afscheid in en sluit een jarenlange, heerlijke periode van gedeeld muziek- en luistergenot samen met U, lezers, af. Dankbaar besluit ik met Beethovens wens, in eigen handschrift zichtbaar bovenaan op de eerste partituurpagina van *Missa Solemnis op.123,* opgedragen aan Aartshertog Rudolph. Als laat *'envooi'* voor deze keizerlijke bewonderaar en vriend schreef hij: "Von Herzen möge es zum Herzen gehen!"

TENTOONSTELLING

Sedert maandag 18 mei zijn de musea terug toegankelijk. De regels zijn strikt: vooraf moet een ticket gereserveerd worden, de betaling is contactloos en bezoeken in groep zijn niet toegestaan. Sommige musea (o.a. Brugge) verplichten het dragen van een mondmasker. Om de afstandregels te respecteren bepalen de musea een vast te volgen traject.

Keith Haring (tot 21.07)
Bozar, Brussel

Rodin, Meunier en Minne (tot 30.08)
M-Leuven
Schitterende tentoonstelling met intieme sculpturen over lijden en universeel verdriet.

Stephan Vanfleteren
(Fomu, Antwerpen tot 01.03)
Grote overzichtstentoonstelling van de gerenommeerde Belgische fotograaf die vooral bekend is om zijn indringende zwart-wit portretten. De laatste decennia verlegde hij zijn accent naar documentaire- en artistieke fotografie.

Jan Dockx

De ogen (en oren) van het lam

LAM GODS In oktober 2012 begonnen acht restaurateurs van het KIK (Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium) aan de restauratie van het Lam Gods, het wereldberoemde schilderij van Jan en Hubert Van Eyck. Hun opdracht was bij aanvang heel bescheiden: de fel vergeelde vernissen verwijderen, losse verfschilfers terug vastzetten en slechte retouches verbeteren.

Unieke beelden vormden de rode draad door een driedelige reeks die Canvas toonde en waarin experts vertellen hoe de restauratie een aantal geheimen van het Lam Gods ontsluierde. In de laatste reportage werd aangetoond wat er gebeurde met het centrale paneel De Aanbidding van het Lam Gods dat zwaar overschilderd bleek te zijn. Waarom er in de 16de eeuw zo rigoureus te werk is gegaan, is niet helemaal duidelijk, zegt Hélène Dubois die de restauratie van het altaarstuk leidde." Ze wilden het schilderij waarschijnlijk niet alleen retoucheren maar ook actualiseren, naar de smaak van die tijd"

Overschilderingen

Nu weten we dat het Lams Gods, zoals het in alle kunstboeken werd afgebeeld, niet helemaal door Jan van Eyck geschilderd is. Want tot kort bestond het voor 70 procent uit 16de-eeuwse overschilderingen. En dat vriendelijke snoetje van het lam? Dat had Van Eyck helemaal niet zo bedoeld. Zijn oorspronkelijke schaap leek veel meer op een alien, zo weten we intussen... "Eeuwenlang heeft niemand dat opgemerkt", zegt Hélène Dubois. "Dus die overschildering was best goed gedaan. De pigmenten waren dezelfde als diegene die Van Eyck had gebruikt en de verflagen waren ook op dezelfde manier verouderd."

Links voor, rechts na restauratie met horizontaal uitgerekte pupil. Voor restauratie zijn twee oren zichtbaar, na restauratie slechts één oor. Let ook op de te lage inplanting van de oren na restauratie.

Wanneer het Lam Gods na het weghalen van de overschilderingen weer tevoorschijn kwam, was iedereen verwonderd. Wat was er allemaal in die 580 Jaar gebeurd? Er werd gediscussieerd over de oren (vroeger waren het er vier), over de vorm en uitdrukking van het al dan niet lieflijk ogend kopje van het lam. Maar aanvankelijk trok niemand de aandacht op de ogen van het lam. Als oogarts viel me meteen de vorm van de pupillen van het lam op. Op het oude multipele keren overschilderde werk, waren de ogen niet in detail te zien, nu wel! En wat valt onmiddellijk op? De pupillen zijn niet rond maar horizontaal uitgerekt en dat bij beide ogen.

Was Van Eyck dan toch niet zo een knappe schilder als wij dachten? Kon hij de ogen niet correct schilderen? Niets is minder waar!

Jagers en prooien

Wij – mensen – hebben ronde pupillen in licht en donker, maar dat is niet zo voor alle dieren. Kijk naar de huiskat, die heeft bij licht een spleetvormige pupil. De pupil van de gekko heeft bij licht slechts vier kleine puntjes. Ook andere pupilvormen komen voor in het dierenrijk* en dat heeft zijn betekenis. De vorm van de pupil en de inplanting van de ogen hangen in belangrijke mate af van de activiteiten die de verschillende diersoorten uitvoeren. Darwin was een van de eersten die daarop in 1859 met zijn werk The origin of Species de aandacht vestigde.

Zo hebben dieren die overdag jagen (leeuw-mens) de ogen meestal vooraan ingeplant hetgeen hen een goed dieptezicht geeft en ronde pupillen, terwijl kleinere dieren die overdag en 's nachts jagen (slang-kat-vos) verticale pupillen hebben; dat helpt hen voor een goed nachtzicht en beschermt de ogen tegen te veel zon. Dieren die opgejaagd worden (konijn) hebben de ogen zijdelings ingeplant zodat zij de gevaren snel kunnen observeren. En dat geld dus ook voor een lam Gods.

Grazende dieren zoals schapen, geiten en paarden hebben bijna steeds brede rechthoekige pupillen. Dat geeft hun een groot gezichtsveld zodat zij steeds het gevaar kunnen zien afkomen. Die pupillen zijn uitgelijnd met de grond zodat het grazen gemakkelijker wordt en zij een breed gezichtsveld hebben om zijdelings te kunnen ontsnappen.

In werkelijkheid zijn de oren van het schaap hoger ingeplant dan de ogen.

Vier oren

Het Lam Gods ziet er nu weer uit zoals Jan van Eyck het 588 jaar geleden schilderde.

Sinds 1951, toen een restaurator de originele oren van Van Eycks lam blootlegde, had het diertje vier oren. Nu het bovenste, overschilderde paar is verwijderd, zien we eindelijk hoe Van Eyck het lam bedoeld heeft: met menselijke oren die laag in de kop staan, en met frontale ogen die ons priemend aanstaren. Dubois: „Van Eyck wilde een menselijk lam schilderen. Je moet niet vergeten: dat lam is niet zomaar een schaap, het is het symbool voor Christus."

De oren staan nu wel fout. Iedereen zal wel aanvoelen dat de oren van het lam nu te laag staan. De oren van een schaap staan achter en iets hoger dan de ogen. Dat betekent dus dat de hoger staande oren die verwijderd werden, wel juister geschilderd waren. Werden dan misschien de verkeerde oren verwijderd? Of had Van Eyck de bedoeling de oren van het schaap te laten lijken op die van een mens? Maar zelfs dan staan zij niet helemaal op de juiste plaats, want onze oren staan op gelijke hoogte met de ogen. Maar waarom volgde Van Eyck dezelfde redenering niet met de pupillen? Immers, Van Eyck had de natuur wel goed geobserveerd en de pupillen van het lam geschilderd zoals zij zijn: horizontaal uitgerekt. Het raadsel zal wel nooit opgelost worden.

Dr. Frank Goes

FILM

Tijd voor de film; niet echt want de zalen waren dicht maar toch wel eens genieten op het scherm.

Wat kregen wij te zien? Enkele klassiekers zoals: “The Green Mile”(1999)-de sympathieke Tom Hanks die de gang des doods bewaakt, mooi geregisseerd, op een menselijke manier verteld en gefilmd naar een bestseller van Stephen King.

“Mysery”(1990) een thriller horrofilm, weer een best-seller van Stephen King ,grijpt u naar de keel van bij de start .Kathy Bates,de hoofdrolvertolkster kreeg er een Oscar voor.

Stephen Edwin King (Maine, 1947) schrijver van onder meer horror-, sciencefictionverhalen en thrillers, is de meest verkochte Amerikaanse schrijver met 400 milli-oen boeken waarvan er verschillende zijn verfilmd.The Shining is zijn meest bekende film en gedeeltelijk ;Step-hen King is een zeer speciale man,die soms akelige,maar wel erg spannende, boeken schijft.Wij zouden eens graag in zijn”brein”kijken want het moet er daar wel erg war-rig aan toe gaan. Zijn vroegere alcoholverslaving en zijn zwaar-auto-ongeval in 1999 zullen daar wel voor iets tus-senzitten. Hij start elke morgen met schrijven om vijf uur.

De enige die een beetje in zijn buurt komt als thriller-schrijver waarvan ook vele boeken (The Firm-The Pelican brief) werden bewerkt is John Grisham (-1955),een jurist die schrijft rond juridische drama’s.Hij wilde King naar de kroon wilde steken maar staat voorlopig op “slechts” 300 millioen verkochte boeken,en zal King niet voorbijsteken.

Voor diegenen die andere interesses hadden was er een heruitzending van “Good morning ,Vietnam” (1987) een satire-drama op de (foute)aanpak van de Amerikanen tijdens de Vietnam oorlog in 1965.

Voor hen die oordelen dat ik nog niet ver genoeg in de tijd terugga kan ik de reeksen van “Stéphane Bern-Secrets d’histoire”, regelmatig te zien op maandag op France 3 tussen 2105-2305 uur,-aanbevelen.Toegegeven, het duurt wat lang,maar hij brengt ons steeds op een knappe ma-nier terug naar hoofdfiguren uit de “schitterende” Franse gescheidenis.Drie van de laatste reportages gingen over “TheresIa van Lisieux”, “Madame Royale”, de dochter van Louis XVI, en Kardinaal de Richelieu.

Marie Thérèse Charlotte van Frankrijk, gravin van Mar-nes, (Versailles, 1778 — Wenen, 1851), dochter van koning Lodewijk XVI en koningin Marie Antoinette. Zij overleefde de Franse Revolutie als enige van de gevangen-genomenen.

Eindelijk is er voor hen die naar te toekomst kijken-wij allemaal dus-enkele goede reeksen te volgen, ofwel langs “Netflix” ofwel langs aangekochte cd rom’s. In tegenstel-ling tot andere kunstvormen is vooraf opgenomen televi-sie immuun aan het virus en krijgen dergelijke media nu een grotere aandacht

De achtste reeks van “Homeland” een spionage, psycho-logische en politieke thriller komt binnenkort uit en wie de vorige series 6 en 7 nog niet heeft gezien,dat is ook een aanrader.Reeks 8 -reeds beschikbaar in de USA-zal mis-schien uitgekomen zijn wanneer u het leest.

Gans de serie Homeland(acht jaar, 96 episoden en 5 gol-den globe erkenningen) wordt op een schitterende ma-nier gedragen door Claire Danes,die de bipolair gestoor-de Carrie Mathison, een complex personage, vertolkt. Bewonderenswaardig hoe zij, de ster van de serie, dat draagt-maar ook op een erg menselijke manier.

Misschien was zij een voorbeeld voor vrouwelijke hoofd-personages in reeksen die ook veel succes hadden en later zijn opgestart zoals, de met Asperger kampende Saga Norén uit The Bridge-of voor Sarah Lund uit The Killing-of voor Birgitte Nyborg uit Borgen-series die af-gewerkt zijn?

Carrie Mathison uit *Homeland* was méér dan een hoofd-personage: ze heeft de tv-industrie een nieuw soort vrou-welijke (anti)held geschonken.

Een gevoelig aspect in de “Homeland “reeks was de portrettering van “bipolaire ziekte”. Maar Claire Danes die het personage uitbeeldt kreeg veel positieve reacties van personen met die aandoening. Zij trachtte zich zoveel mogelijk in die toestand in te leven en zo goed mogelijk geïnformeerd te zijn rond die ziekte. “Het is een fasci-nerende menselijke toestand en ik ontwikkelde zoveel respect voor mensen die eraan lijden en hun leven zo trachten op te bouwen” zegde Danes.

David Smith zegt in The Guardian 05/04/2020 “Het is opvallend dat Homeland vaak wordt beschreven als het eerste echte post-9/11-drama, terwijl het eigenlijk een de-cennium na de aanslagen van 11 september op New York en Washington in 2001 werd geboren. Misschien duurt het wel zo lang voor gebeurtenissen van een dergelijke omvang bezinken, en zullen we 10 jaar moeten wachten op een vergelijkbaar drama dat de tijd van Donald Trump en het coronavirus zal weerspiegelen”

Laat u maar eens verrassen door *Homeland* en andere interessante reeksen:*The Crown* niet te vergeten. ! Graag tot een volgende maal,en dan hopelijk in de film-zaal!

Frank Goes. Homeland bespreking ook voor een deel gebaseerd op interviews van Julien Althuisius in De Volkskrant 2 april 2020 en van David Smith in The Guar-dian 05/04./2020.

Mandy Patinkin als Saul Berenson en Claire Danes als Carrie Mathison in seizoen acht van Homeland

IN HET VOLGENDE NUMMER VAN PERIODIEK

FORUM

CULTUUR

MUZIEK

POLITIEKE ACTUALITEIT

CULTUUR

BOEKEN

FILMS

TENTOONSTELLINGEN

MEDISCHE ACTUALITEIT

(F)ACTUEEL

V.U.: Dr. F. Goes, Sionkloosterlaan 7, 2930 Brasschaat